

MAGTYMGUDY

MAGTYMGULY

Baýmuhammet Atalyýewiç Garryýew

«Türkmen döwlet neşir»
Aşgabat – 1959

Magtymguly

Çapa taýýarlan: Baýmuhammet A. Garryýew.

Digital görnüşe geçiren: «Enedilim.com» topary.

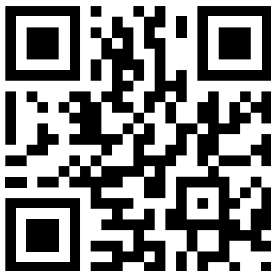
PDF-a geçirildi: 18. Maý 2011

Wersiýa: 1.0

Bu kitabdaky maglumat "bolşy ýaly" esaslarda, kepilliksiz getirilýär. Bu iş taýýarlananda ähli seresaplyk çäreleri görülen hem bolsa, ne awtor(lar), ne «Enedilim.com» sahypasy bu işdäki informasiýa sebäpli çekilen göni ýa gytaklaýyn ýitgi ýa zeled üçin hiç bir adamyň ýa guramanyň öňünde jogapkärçilik çekmeýär.

«Enedilim.com» sahypasynyň kitaphanasy.

<http://enedilim.com>

IÇINDÄKILER

I Watan gahrymançylyk hakdaky eserler	1
Gürgenň	2
Gerekdir	3
Ýaşymyz	4
Öňi-ardy bilinmez	5
Gökleň	5
Reýgan eýledi	8
Pukaraýam	10
Türkmen binasy	11
Türkmeniň	13
Depe nedir, düz nedir	15
Meýdan ýoluksa	16
Eýlär	17
Görüň	18
Aňlamaz	20
Gerekdir	21
Baş üstüne	22
Gerek	24
Oglum – Azadym	25
II Ahlaky-didaktiki häsiýetli eserler	28
Neýläýin	29

Bilmezmiň	30
Islärin	32
Joşa düşüp sen	33
Ýyglap geçer halymga	33
Baradyr	35
Galyp men	36
Daşlar bile	37
Ýar bizim sary	38
Bolmasa	40
Mala seretmez	42
Duz hem bolmasa	43
Çykypdyr	45
Bary bolmasa	45
Düýşüne degmez	47
Görner	48
Tapylmasa	50
Malyna degmez	51
Bolgul	52
Görüm görülmegen ýerde	53
Är ýanynda bellidir	55
Sazyna degmez	56
Sarp eýleýir aşyny	57
Ärden	58
Bilmedim	59
Öylengin	61
Kyly-kal bolar	62
Ykrarsyz ärden	63
Diş gitmek	64
Eldim tut	66

Joş gelse	67
Ýigide	68
Gidiji bolma	71
Seni	75
Daşy syndyrar	77
Gitmezmiş	77
Olmasyn	78
Läle getirmiş	81
Biwepalardan	82
Näbilsin	83
At ýanynda bellidir	84
Il biläni	85
Ili gözlär	86
Don gerek	88
Dag saýar	90
Ata meňzär	90
Ýalydyr	92
Hasy näbilsin	94
Çatyp bolmaýyr	95
Ýagşy	96
Gelen-de bardyr	97
Ykbal bolmady	98
Köňül hoşundadyr	99
Pygan eglenmez	100
Göze myhmandyr	102
Dünýä hey	103
Berme pelege	105
Çaldy gitdi	106
Iliňi	107

Bagtym garadyr	108
III Sosial-tankydy eserler	111
Gaça başlady	112
Aý-günüňiz batmaga	114
Başlady	116
Aglar men	117
Galmady	118
Fetdah	120
Ýörmeli boldy	122
IV Durmuşy goşgular	123
Çilim	124
Çilimkeş	127
Halyň seniň	129
Gybatkeş	131
Görüner	132
Soňudagy	134
Ýaýlahlary bar	134
Jahan peýda	136
Içinde	138
Düşen günlerim	143
Gözel Şirgazy	145
V Yşky eserler	147
Her ýana	148
Gaşy ýaý	149
Bu derdi	150
Näme sen	151

Gördüňmi	153
Bagrym dilenim	154
Islârin	155
Gözüm düşdi	156
Sataşdym	157
Aşyk bolmuşam	159
Meni	161
Döndi	164
Boldum	166
Oldy	167
Boldum imdi	169
Hökümlü	171
Dogrusy	173
Gözel sen	174
Gitseň – bar aman	176
Uýat eýleýir	178
Barmy, ýaranlar	179
Içmeýen jamym	181
Ýandyrar	181
Aýryldym	183
Ýa jepbar	184
Nowruzdan seni	186

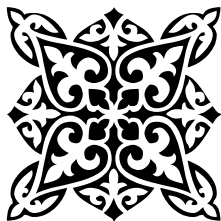
VI Elegiýalar 189

Azadym kany	190
Atamyň	192
Mübtela kyldy	193
Yzlamaýan bolarmy	195
Gelmedi	195

Çekem Ýusup diýe-diýe	197
Abdylla	199
Çowdurhan üçin	200
Geçdi diýdiler	201
Zarlar içinde	204

I

WATAN GAHRYMANÇYLYK HAKDAKY
ESERLER

Gürgeniň

Öňünde belent dag, serinde duman,
Deňizden öwüser ýeli Gürgeniň;
Bulut oýnap, baran dolsa çaylara,
Akar boz bulanyp sili Gürgeniň.

Tokaýlary bardyr gargy-gamyşly,
Gözelleri bardyr altyn-kümüşli
Boz güsbent, gyr ýylky, gara gäwmişli,
Argaly gäw bolar maly Gürgeniň.

Hatarlanyp duran iner, maýalar,
Agyr bezirgenler, tuçjar eýeler,
Seňrikläp, abanyp duran gaýalar,
Öňi-ardy sagy-soly Gürgeniň.

Ýigitler tirme-şal guşar biline,
Ýorga münüp, tarlaň alar eline,
Ak göwsün biýr jeren deňiz ýeline,
Mäleýir maraly çöli Gürgeniň.

Magtymguly ilden-ile aralar,
Hijran tygy bilen bagryn paralar,
Golun sallap maral gabak periler,
Iner olumyndan däli Gurgeniň.

Gerekdir

«Menem» diýen goç ýigide
Bir mynasyp ýar gerekdir.
Arap at, ýowly ýigide
Almaz zülpükar gerekdir.

Ýigit öler ýurt üstünde,
Janyn berip ar üstünde,
Goç ýigitler il üstünde
Namys bilen ar gerekdir.

Bäş gün köňül hoş etmäge,
Saçak ýazyp, nan dökmäge,
Abraý alyp, at etmäge,
Golda bendi-bar gerekdir.

Mekgä baran bolar hajy,
Aýralyk ölümden aýy.
Goç ýigide ar galyjy,
Aşyga didar gerekdir.

Artdyr pelek ahy-zaryň,
Alar elden ygtyýaryň.
Magtymguly, söwer ýaryň
Syýa zülpi tar gerekdir.

Ýaşymyz

Istär elden çyka döwlet humaýym,
Doga kylyp, döker bolduk ýaşymyz,
Dilegim duş eýle, gözel allahym!
Ersgin boldy, gitdi gyzylbaşymyz.

Hyzyr gezen çölde iller ýaýylsyn,
Ýurt binamyz gaýym bolsun, gurulsyn,
Çille mest nerlermiz barça aýylsyn
Bir sufrada¹ eda bolsun aşymyz.

Derwüşler köňli jem bolsun namaza,
Ýigitler ýygylsyn söhbete-saza,
Ilimiz ulaşsyn sowulmaz ýaza,
Togsan dolup, tamam bolsun gyşymyz.

Türkmenler, baglasak bir ýere bili,
Gurudars Gulzумы, derýaýy-Nili,
Teke, ýomut, gökleň, ýazyr, alili —
Bir döwlete gulluk etsek başimiz.

Magtymguly, diýdi janyň dirligne,
Galmalyň biz gyzylbaşyň horlugna,
Rowaç beriň ýomut, gökleň birligne,
Ol Kemalhan Owgan bolsun başymyz.

¹ *Sufra* – saçak.

Öňi-ardy bilinmez

Ýomut, gökleň tagsyp edip özünden,
Çyksa goşun, öňi-ardy bilinmez;
Sygmaý çykdy deşdi-sähra düzünden,
Ýörän ýoly, gonan ýurdy bilinmez.

Garga salsaň, tugun bile depişer,
Haýbatyndan daglar-daşlar gapyşar,
Öli turup, dirilere ýapyşar,
Arslany, tilkisi, gurdy bilinmez.

Üç müň naýzabazy bardyr nökerden,
Tört müň pildary bar, gala ýykardan,
Teke, salyr ýöriş etse ýokardan,
Öňünde oý-çukur, ýerdi bilinmez.

Ähli iller namys edip gelerler,
Galaň ýykyp, tagtyň berbat kylarlar,
Dökülerler, galalaryň alalar,
Bu kentleriň¹ üçi, dördi bilinmez.

Magtymguly, Alynyňdyr bu meýdan,
Ne iş tutar, görüň, bu Omar, Osman,
At deminden dolar zeminu-asman,
Horasanyň häki-gerdi bilinmez.

¹Kent – oba.

Gökleň

Çöle çykar bolsa meňzär
Keyige, gulana gökleň;
Tagsyp edip söweş etse,
Döner aç arslana gökleň.

Ilinu-ýurdun byrakmaz,
Bela bakmaz, närse ýokmaz,
Alladan emirdir, çykmaz
Bu sözüm ýalana gökleň.

Ylham etdi möwlam maňa,
Nazar düşdi senden ýaňa,
Ýok bolar kast eden saňa,
Gaýdyp dol Gürgene, gökleň.

Sözüm agzyna hak salar,
Bir nepes aýdanym bolar,
Ýamanlyk eýleşen geler
Nurbat diýp, amana, gökleň.

Hyruç eýläp tursa gowur,
Permana geler Nişabur,
Öwrüler bu döwran-döwür
Ähli musulmana gökleň.

Haraba dönüp Horasan,
At aýagna galar ýegsan,
Kese Arkaç, Mazanderan,
Gelerler permana, gökleň.

Ýoluň açyk gün nury dek,
Güýji artar Rum zory dek
Aslyşar sen aç böri dek,
Yşk edip meýdana, gökleň.

Zor biýr mertleriň söweşe,
Döwletiň öňünden daşa,
Gylyç urup gyzylbaşa, –
Dolar sen Gürgene, gökleň.

Islär men döwletiň artyp,
Hak iş üçin ýörip, ýortup,
Pyragy diýr, goşun tartyp,
Dolar sen Gürgene, gökleň.

Reýgan eýledi

Gaýgy-gamda eziz ömrüm solduryp,
Şum pelek azabym reýgan eýledi;
Ýazan kitaplarym sile aldyryp,
Gözlerim zynda girýan eýledi.

Gapyllykda duşman aldy daşymyz,
Dargatdy her ýana deňi-duşumyz,
Bäş ýylda bir kitap eden işimiz,
Gyzylbaşlar alyp, weýran eýledi.

Bir niçämiz goly bagly gul bolup,
Niçeler zynda sargaryp-solup,
Kimi berip, onuň bahasyn alyp.
Her kime bir belli baha eýledi.

Şum pelek birehim, maňa bildirdi,
Aglamakdan gül ýüzlerim soldurdy.
Golýazma kitabym sile aldyrdy,
Duşmanymy jeýhun derýa eýledi...

Niçeler dünýäde boldy bir kişi,
Niçäniň agzyny doldurmaz aşy,
Niçäniň matamdan gutulmaz başy,
Gije-gündiz «waleýleta!»¹ eýledi.

¹ *Waleýleta* – dat-bidat.

Köydürer şum pelek jebri-jepasy
Ýalandyr, ynanmaň, ähdi-wepasy,
Magtymguly, ýok bu sözüň hatasy,
Pelek elip kaddym duta¹ eýledi.

¹*Duta* – iki eplenen, bükük, egri.

Pukaraýam

Watanymda han idim,
Hanlara perman idim,
Dertlere derman idim,
Misgine dükan idim,
Jansyzlara jan idim,
Neýleý, indi biçäreýem.

Gözsüzleriň gözi idim,
Lallaryň men sözi idim,
Il-günümniň ýüzi idim,
Söwer magşuk näzi idim,
Hatamy Taý özi idim,
Neýleý, indi pukaraýam.

Erem içre reýhan idim,
Watanga zerefşan idim,
Mert ýigitde keman idim,
Dag başynda duman idim,
Pyragy diýr, aman idim,
Indi weýran bir saraýam.

Türkmen binasy

Gurdugym aslynda bilgil,
bu zeminiň myhydyr,
Erer ol erkin mydam,
budur türkmen binasy.

Terki dünýä eýleýir,
gelse rakyp gaşyna,
Bil, polatdan bina bolgan,
budur türkmen galasy.

Süleýman, Rüstem Zal,
Jemşit oňa bolmuş geda,
Günde ýüz mün salsa leşger,
degmez şanyň belasy.

Daglar ondan alar taglym,
leşgerleri sap-sap durar.
Her salanda zülpükary,
artar ýigidiň höwesi.

Teke, ýomut, ýazyr gökleň,
Ahal ili bir bolup,
Kylsa bir jaýga ýöriş,
açylar gül lälesi.

Külli gyzylbaş baryny
atdy dag arkasyna,
Gije-saba ýatmaýyr,
geler olarnyň nalasy.

Her gadam ursa saýýat¹,
bolmaýyr ol duşugär,
Bendi kylyp ala bilmez,
düşmez türkmen balasy.

Aryflary dem-dem geler,
toýy bardyr her zaman,
Merdi-merdan sözlüdir ol,
ýokdur köňül gilesi².

Aýdadyr Magtymguly,
ýokdur köňülde hilesi,
Hak sylaýyp kylmyş nazar,
bardyr onuň saýasy.

¹ Saýýat – awçy, şikarçy.

² Gile – närazyçylyk, göwün-garyn etmeklik, kine.

Türkmeniň

Jeýhun bile bahry-Hazar¹ arasy,
Çöl üstünden öser ýeli türkmeniň,
Gül gunçasy, gara gözüm garasy,
Gara dagdan iner sili türkmeniň.

Hak sylamyş, bardyr onuň saýasy,
Çyrpynşar çölünde neri, maýasy,
Reňbe-reň gül açar ýaşyl ýáýlasy,
Gark bolmuş reýhana çöli türkmeniň.

Al-ýaşyl bürenip çykar perisi,
Kükeýip bark urar anbaryň ysy,
Beg, töre, aksakal, ýurduň eýesi.
Küren tutar gözeli türkmeniň.

Ol merdiň ogludyr, mertdir pederi,
Görogly gardaşy, serhoşdyr seri,
Dagda, düzde kowsa saýýatlar, diri
Ala bilmez, ýolbars ogly turkmeniň.

Köňüller, ýürekler bir bolup başlar,
Tartsa ýygyn, erär topraklar-daşlar,
Bir suprada taýýar kylynsa aşlar,
Göteriler ol ykbaly türkmeniň.

¹*Bahary-Hazar* – Hazar (Kaspi) deňzi.

Köňül howalanar, ata çykanda,
Daglar lagla döner, gyýa bakanda,
Bal getirer, joşup derýa akanda,
Bent tutdurmaz gelse sili türkmeniň.

Gapyl galmaz, döwüş günü har bolmaz,
Gargyşa, nazara griftar bolmaz,
Bilbilden aýrylyp, solup saralmaz,
Daýym anbar saçar güli türkmeniň.

Tireler gardaşdyr, urug ýarydyr,
Ykballar ters gelmez — hakyň nurudyr,
Mertler ata çyksa söweş sarydyr,
Ýow üstüne ýörer ýoly türkmeniň.

Serhoş bolup çykar, jiger daglanmaz,
Daşlary syndyrar, ýoly baglanmaz,
Gözi gaýra düşmez, köňül eglenmez,
Magtymguly, sözlär tili türkmeniň.

Depe nedir, düz nedir

Ýaşy ýeten arap atyň şanynda
Mälim bolmaz, depe nedir, düz nedir;
Ýüňi ýeten goç ýigidiň ýanynda
Altmyş nedir, ýetmiş nedir, ýüz nedir...

Namart ogly gorky çeker meýdandan,
Agaç adam bolup görner her ýandan,
Muhannesler howply ýerde duşmandan
Seçe bilmez, duman nedir, toz nedir.

Sypa bolup, münere atyn bilmeýen,
Aryf¹ bolup, öz yzzatyn bilmeýen,
Söhbet içre söz lezzetin bilmeýen
Aňa bilmez, söhbet nedir, saz nedir.

Garga ýiter boz balaman² jeňinde,
Görne bilmez ol meýdanyň deňinde,
Aç garçygaý algyr laçyn öňünde,
Müň ýygylsyn, ördek nedir, gaz nedir.

Magtymguly, söz joş etgin diliňden,
Muhannese ýol bermegil ýeläňden,
Bu hünärler geler, gelmez eliňden,
Dilden gelen bu jürýetli³ söz nedir.

¹Aryf – biliji, her bir zatdan habarly.

²Boz balaman – aw guşy.

³Jürýet – gaýrat, edenlilik, ýürek edip bilmeklik

Meýdan ýoluksa

Bedew ölse, meýdan galar armanly,
Hak yşkyna at sal, meýdan ýoluksa;
Ýigit ölse, heňgam galar döwränly,
Wagtyňy hoş geçir, döwrän ýoluksa.

Ýigit bardyr, sözün tapmaz süýrüder,
Ýigit bardyr, demi daşlar erider,
Jaý ýerinde gaýra galsa, garrydar,
Goç ýigidiň aty çaman ýoluksa.

Işi dürüst gelmez köňül çenine,
Dodagyn dişleýip, «ah» diýr zenine,
Ýylan zähri bolup, ýaýlar tenine,
Ýigit garryr, aýal ýaman ýoluksa.

Ýüz namart ýerini tutmaz bir merdiň,
Mert çeker täsibin, ilin ýuwurdyň,
Bitiren işini görüň namardyň,
Jeňdir diýip gaçar, duman ýoluksa.

Magtymguly, öwüt bergil söz bile,
Eşiden deň bolmaz gören göz bile,
Mert çykar myhmana güler ýüz bile,
Namart özün gizlär, myhman ýoluksa.

Eýläär

Akyl olsaň ýagşylara hemdem bol,
Akmak özün nadan bile ýar eýläär.
Hak aşyklar näzli ýaryň jemalyn
Bir görsem diýip, gije-gündiz zar eýläär.

Syrdaş bolsa, syrym aýdardym merde,
Kerwen ýata bilmez gorkuly ýerde,
Uly namyslarda, ýaramaz derde,
Namart öýde sähel işi ar eýläär.

Namart gussasyndan galyp men derde
Köňlüm aram tapmaz bir pinhan ýerde,
Maly köp diýip, myhman bolma namarda,
Jomart her çent pakyr bolsa, bar eýläär.

Namart öz öýünde merde söz aýdar,
Kär eýlemez hakyň tanapyn dartar.
Goç ýigit mal tapsa, hümmeti artar,
Namart peýda tapsa, köňül dar eýläär.

Magtymguly, imdi özüňni gözle,
Ýagşyny taryplap, ýamany düzle;
Az iýip, az uklap, ýene az sözle:
Köp söz ahyr il içinde har eýläär.

Görün

Her ýigidiň aslyn bileý diýseňiz,
Märekede otur-turuşyn görüň.
Birew bilen aşna bolaý diýseňiz,
Ozal ykrarynda duruşyn görüň.

Uzak, ýakyn ýola barar bolsaňyz,
Merdanlyk gylyjyn çalar bolsaňyz,
Bir bedewni saýlap alar bolsaňyz,
Synasyn, sagrysyn, gerişin görüň.

Bir pul düşse bir üflisiň goluna,
Göwsün açyp gezer gyşyň ýeline,
Hyrydar bolsaňyz gyza, geline,
Edebin, erkanyn, oturşyn görüň.

Goç ýigidiň at-ýaragy şaý bolsa,
Ýetişer, her ýerde haýda-haý bolsa.
Özi Hatam bolup, ýene baý bolsa,
Çar tarapdan myhman gelişin görüň.

Bir niçäni kyldyň maly-bisýary¹,
Bir niçäni kyldyň bir puluň zary.
Ýagşy-ýaman hemme adamyň bary
Nobat bilen ötüp baryşyn görüň.

¹ *Maly-bisýary* – köp mally.

Taňry bizar, biliň, zekatsyz baýdan,
Siz hem gaçyň, zynhar¹ ol gelen jaýdan,
Merde bir iş düşse görer hudaýdan,
Namardyň hemradan görüşin görüň.

Namart ýörer mydam ölümden gaçyp,
Öýüne gelende, zährini saçyp,
Mert ýigit myhmana göwsüni açyp,
Namardyň meýdana baryşyn görüň.

Zalymlar unudar zikri²-allany,
Arzan alyp, gymmat satar gallany,
Süýthor naýynsaplar halal tyllaňy
Haram peýdasyna berişin görüň.

Şeýtan-melgun hergiz tagat etdirmez,
Haramdan gaýtarmaz, halal ýdirmez,
Roza tutdurmaz, namaz uýdurmaz,
Lagnaty şeýtanyň talyşyn görüň.

Goç ýigidiň işi söhbet-saz bolar,
Köňli gýş bolmaýan, daýym ýaz bolar,
Ýagşynyň köňlünde kine az bolar,
Ýamanyň günde bir uruşyn görüň.

¹ *Zynhar* – ägä bol, habarly bol!

² *Zikr* – ýatlamak, ýat etmek.

Gadyrdan gardaşdan uzak daş bolup,
Gadyrsyz ýat bilen garyndaş bolup,
Magtymguly, näsazlara duş bolup,
Hojanyň, seýidiň ýörişin görüň.

Aňlamaz

Bedasyla beglik ýetse bir günde,
Alar awun, salar guşun aňlamaz,
Ýarlygy ýorigen nurbatsyz begler
Pukaranyň gözde ýaşyn aňlamaz.

Belet başlar dogry ýoly çen bile,
Akyl adam söz başlamaz «men» bile,
Namart otyr, geňeş eýlär zen bile,
Goç ýigitler zen geňeşin aňlamaz.

Mertden dileg etseň, aýdar: «hup bolar!»
Bir bagşaşdan¹ ýetmiş bela dep bolar.
Muhannes geňeşi çölde köp bolar,
Duşman görse, tutar işin aňlamaz.

Hak ýoluna her kim haýr-yhsan² kylar,
Kyýamat gün bir ýerine on geler.
Namart duşman görse, gussadan öler,
Goç ýigitler tördün, başin aňlamaz.

¹ *Bahşaş* – berim.

² *Yhsan* – ýagşylyk, haýyr.

Magtymguly, beg ýanynda til başlar,
Gylyjy-gaýraty bolan il başlar,
Mertden bolan ýygyn görse, ýol başlar,
Namart ogly deňin-duşun aňlamaz.

Gerekdir

Mert oldur ki, bolsa köňli rehimli,
Göwresi giň gerek, özi pähimli,
Giň ýerde garga deý bolsun wehimli¹,
Ýerinde hünäri, işi gerekdir.

Gaplaň kimin arlap girse meýdana,
Tilki kimin bazy berse her ýana,
Duranda gaýa dek durup merdana,
Alar ýerden at salyşy gerekdir.

Ýigidiň hyýaly bolsa serinde,
Çykar bir gün, çöküp galmaz garynda,
Hile hem bir batyrylykdyr ýerinde,
Ony başarmaga kişi gerekdir.

At gerek gaçarga, kowsa ýeterge,
Ýowny gorkudarga, tirik tutarga,
Meýdanda sangsyz köp iş bitirge,
Ýigrimi-otuzly ýaşy gerekdir.

¹ *Wehim* – gorky.

Bürgüt guş dek ganat kakyp dügülден,
Muhannesler geçer jandan, oguldan,
Gurt dek girip, goýun kimin dagyldan,
Är ýigidiň mert ýoldaşy gerekdir.

Magtymguly, goç ýigitler çapylyp,
Gök damardan gyrmyz ganlar sepilip,
At salanda, doňuz kimin topulyp,
Aýy kimin asylyşy gerekdir.

Baş üstüne

Namart kimdir, biler bolsaň,
Ne diýseň, diýr: «Baş üstüne!»
Ezmaýyşyn¹ kylar bolsaň,
Hiç tapylmaz iş üstünde.

Murtun towlap, her ýan tartar,
Haýbaty peleňden artar,
Gök dek gürläp, damak ýyrтар
Taýýar bolan aş üstünde.

Aş üstünde it dek arlar,
Ýersiz ýere har dek harlar,
Her tilki bir şir dek gürlär
Murdar ölen läş üstünde.

¹ *Ezmaýyş* – synag.

Çöl ýerde göwre galdyrma,
Ol-da hoşdur, syr bildirme,
Lap edip, dahan doldurma,
Jeň nan degil diň üstünde.

Diýseler: «Atlan-ha, atlan!»
Mert ýigit — ot çeýnär syrtlan¹.
Ýow güni gaýrata gatlan,
Lagnat goýma riş² üstünde.

Ynsabyn elden byrakmaz,
Akyl³ adamlykdan çykmaz.
Bu sözüň haýwana ýokmaz,
Adam saklar güwş üstünde.

Magtymguly, söweş bolar,
Ýigidiň syry paş bolar,
Ýa başyn biýr, ýa baş alar
Goç ýigit ýoldaş üstünde.

¹ «Süňk çeýnäp iýr arda syrtlan» diýen nusgasy hem bar.

² Riş – sakgal.

³ Akyl (*aakyl*) – akylly.

Gerek

At gazanar goç ýigidiň
Owal bedew aty gerek;
Gelene garşy çykmaga
Ýagşy muhabbeti gerek.

Mert gerek jepa çekmäge,
At gerek dere sökmäge,
Supra ýaýyp, nan dökmäge,
Köňlüniň hümmeti gerek.

El götergil ham hyýaldan,
Saňa yssy ýokdur maldan,
Rozugär geçse halaldan,
Aryflar söhbeti gerek.

Ýöriseň gulluk kylmaga,
Pygamber ýolun bilmäge,
Derwüşler köňlün almaga
Elinde döwleti gerek.

Magtymguly, bir gedaýdyr,
Barçany saklan hudaýdyr,
Eger misgin, eger baýdyr, —
Gelene hyzmaty gerek.

Oglum – Azadym

Azady:

— Paş eýle syryňny, saklama pinhan,
Emma ki sözümden çykmagyl, oglum!
Günde ýüz köý geler, geçer bu başa,
Agyrtma, sözümi ýykmagyl, oglum.

Magtymguly:

— Utanardym, syrym paş eýlemezdim,
Paş ederin, habar alsaň, Azadym!
Ýüz köý geler, geçer her gün bu başa,
Köňül istär, sapar kylsak, Azadym.

— Jepa urma özüň, goýma watany¹,
Arzuwlama hany, begi, soltany.
Besdir bize ol taňrynyň bereni,
Azdyrma köňlüňni, gitmegil, oglum.

— Gidenmiz ýok alty bile, baş bile,
Seýran etsek niçe deňi-duş bile,
Meger, gitsek, halkyň köňli hoş bola,
Köňül galkar, karar etmez, Azadym.

¹«Subhany» diýen nusgasy hem bar.

— Bilgeşleyin özüň nirä atar sen?
Niçik işdir, muny beýle tutar sen?
Diýgil ahyr: kimiň bile gider sen?
Dem tartyp, her ýana bakmagyl, oglum.

— Jylawdary bolam Ýazyrhan piriň,
Köňül guşy perwaz urar pakyryň...
Bu gün niçe gündür, aglaşar iliň,
Şat eýle köňlümi, goýber, Azadym.

— Werziş¹ ýok, ýaş sen, gidebilmer sen,
Şöwür bar, şowhun bar, çydabilmer sen,
Her işe baş goşup, edebilmer sen,
Gitmeklik ýagdaýyn etmegil, oglum.

— Kişi sözlemeyen, syry paş olmaz,
Ýagşydan, ýamandan aňlan ýaş olmaz,
Şu gez ibermesin, köňlüm hoş olmaz,
Raýymyz gaýtarma, goýber, Azadym.

— Bizi beýle niçik terk edesiň bar?
Bu ýol beýhudadyr, sen gidesiň bar,
Gel gitmegil, oglum, çoh terhosym bar,
Gaýgy-harajata batmagyl, oglum.

¹ *Werziş* – türgenlik, tejribe.

— Kalbyma giripdir gitmek h wesi,
Yene bizden bolar halkyň tamasy,
Könlüm narow etme, kylma terhoso,
Bir sapor iřidir, goýber, Azadym.

— Azady diýr, bile sapa süreli,
Eýsem ibereli, synap göreli,
«Amin» diý, tur, oglum, pata bereli,
Bir taňry ýar olsun saňa, git, oglum!

— Magtymguly aýdar, galmyřam  ohdan
K n l talwas urar, gezer yrakdan,
Her ýerde saglygym iste ol hakdan,
Doga kylyp, haka ýalbar, Azadym!

II

AHLAKY-DIDAKTIKI HÄSİYETLI ESERLER

Neýläýin

Könlüm istär, gezsem dünýä-älemi,
Ganatym ýok, uça bilmen, neýläýin!
Okyr men, görer men barça kelamy,
Manysyny saça bilmen, neýläýin!

Köpler onda guwwas¹ bolup ýüzerler,
Maňa zahyr², halkdan pinhan gezerler,
Gül badada gülgün şerap ezerler,
El uzadyp, iče bilmen, neýläýin!

Öý daşyndan şerap ysın noş kyldym,
Gitdi aklym, özüm bilmeý, joş kyldym,
Meý mest boldum, dersiz³ gapa duş geldim
Rugsat bolmaý, aça bilmen, neýläýin!

Ýitdi ýolum, dag kaýsydyr, düz kaýsy,
Aňmaz könlüm, magny kaýsy, söz kaýsy;
Pähm eýlemez, ýol kaýsydyr, yz kaýsy,
Umyt üzüp, gaça bilmen, neýläýin!

Magtymguly, bu dünýäniň namysyn,
Ýygyp-düýrüp, ýele berdim hamysyn!
Pikir derýasyna aklyň gämisin
Batyrmyşam, çyka bilmen, neýläýin!

¹ *Guwwas* – suwa çümüji, wodolaz.

² *Zahyr* – açyk, aýan.

³ *Dersiz* – gapysyz, işiksiz.

Bilmezmiň

Galam alyp, namany¹ gönderdigim bilmezmiň?
Efsun² urup, hüthütni inderdigim bilmezmiň?
Arş üstüne galdyryp, müdürdigim bilmezmiň?
Tört gije, üç gün aglap, diňdirdigim bilmezmiň?
Eşek münüp, Isa dek ýeldirdigim³ bilmezmiň?

Mejnun kibi sährada aglaý-aglaý gezdigim,
Gözüm ýaşyn merjen deý düzüm-düzüm düzdügim,
Warka kimin Gülşadan ölüp, umyt üzdügim
Joşgun berip yşk odun, gaýnap-gaýnap gyzdygym,
Şibli kibi bir dagy ýandyrdygym bilmezmiň?

Hüthüt kimin Pereňden Çyn-Maçyn diýp bardygym,
Bag içinde Bylkysyň saçyn açyp gördügim,
Süleýmanyň tagtyndan sözläp, habar berdigim,
Guş gonsun diýp başymga, bilbil heňin gurdugym,
Çarşenbe gün çaş wagty gondurdygym bilmezmiň?

Surahnyň⁴ arkasynda Mejnun gurdy jadyňy,
Bismilla diýp başlady, çagyrdy ustadyňy,
Hakdan gaýry bir kimse eşitmedi dadyňy,
Kyrk aşyk nagra çekip, şugla urdy oduny,
Göz ýaşymdan suw alyp, söndürdigim bilmezmiň?

¹ *Nama* – hat.

² *Efsun* – owsun.

³ *Elmek* – ýüwürmek, çapmak, ylgamak.

⁴ *Surah* – gowak, gädik, deşik.

Şirwan hanyň söwdasy ne ajaýyp söwdadyr!
Gyldan bir ýan agdyrsa, kyýamat gün ryswadyr,
Ýüz ýigrimi sap gurlup, her sapda bir gowgadyr,
Aşyklygyň joşguny akmaz uýgun derýadyr,
Bir jurgadan¹ kyrk aşyk gandyrdygym bilmezmiň?

Ýetilmemiş şunkarym, gamyş ganat-ak türpek,
Dünýä meni taýdyrды, bir ýanym etdi urpak,
Jany jiger köýüban, tartar, gan goýmaz torpak,
Her tikenden ýüz gunça, her kyrk gülden bir ýarpak,
Dagy-daşy eleýip, öndürdigim bilmezmiň?

Magtymguly, sözleýir, dokuz pelek Zöhresi,
Ýedi ýyldyz gardaşy, Aýyň, Günüň parasy,
Nury-didäm² ýagtysy, ak gözümiň garasy,
Aby-zemzem çeşmesi, Sapa, Merwe arasy;
Süleýman dek ähdimni syndyrdygym bilmezmiň?

¹ *Jurga* – owurt suw, damja.

² *Dide* – göz.

Islärin

Kerem etseň, kadyr alla,
Dünýälikde at islärin.
Talygym¹ ukuda galmyş,
Bir açylgan bagt islärin.

Ýoksullyk bir ýaman ýoldur,
Pakyr menem, golum galdyr,
Halal ryzk, bir kesp bildir,
Kimýa² atly ot islärin.

Ýalan dünýäde ýörmäge,
Döwlet ber, aşret sürmäge,
Ömür ekläp, gün görmäge,
Segsen ýyl pursat islärin.

Pyragy, yşka ugraşdym,
Derýa girdim, möwje³ düşdüm,
Hor galmasyn puştdan-puşdum
Berkarar döwlet islärin.

¹ *Talyg* – täleý, ykbal.

² *Kimýa* – alhimiýa.

³ *Möwç* – tolkun.

Joša düşüp sen

Gel, köňül, gözlegil älem-jahany,
Näden üçin beýle joša düşüp sen?
Älemde bir sen dek ýokmy dahanly¹!
Syryň destan eýläp, paşa düşüp sen.

Seniň kimin ýokmy? – diýip, – dünýäde
Sökseler, neýlär sen, sen namyrada!
Şeýle güýçlendimi yşkyň zyýada?
Hetdiň bilmey, aşa-aşa düşüp sen!

Gadam goýsaň sähralara, çöllere,
Köňül gaýnap, söz joş eder tillere,
Iller saňa haýran, sen hem – illere,
Ýa aklyň aldyryp, çaşa düşüp sen!

Baka² ýokdur söhbediňe, sazyňa,
Ygtybar ýok, gyş günüňe, ýazyňa,
Sen bu derdi ýowutmazdyň özüňe,
Owwaly gerek däl nişe düşüp sen.

Magtymguly, hemme ýola baş urduň,
Çohlar bilen gezdiň, oturdyň, turduň,
Ýalançydan ne hezl etdiň, ne gördüň?
Imdi gör: otuz dört ýaşa düşüp sen.

¹*Dahan* – agyz.

²*Baka* – hemişelik.

Ýyglap geçer halymga

Giň göwrämi gam basypdyr özünden,
Baş hem gelse, ýyglap geçer halymga;
Bagyr ýaşyn köňül döker gözünden,
Gaş hem gelse, ýyglap geçer halymga.

Garrylyga döndär ýigit çaglary,
Geda eýlär täç eýesi begleri,
Gurşun dek eridir Kap dek daglary,
Daş hem gelse, ýyglap geçer halymga.

Älem içre bir ah ursam, bir zarba,
Eda bolmaz ynsan gelmez bir gurba,
Gaplaň güýçden galar, dänler gurt gürbä¹
Guş hem gelse, ýyglap geçer halymga.

Puşmanda men eden-etmiş kärimden,
Biperwaýam bolan-bolmuş barymdan,
Ýoldaş bolan ýata bilmez zarymdan,
Daş hem gelse, ýyglap geçer halymga.

Hak yşykdyr bizni goýan közlere,
Bu közlerdir kysmat bolan bizlere,
Bilbil tilsiz galar, barsam ýazlara,
Gyş hem gelse, ýyglap geçer halymga.

¹ *Gürbe* – pişik.

Añlamaýan yşk derdiniň káninden¹,
Bir söz geçmez, herne etseň ýanyndan,
Yşka düşen umyt ýzer janyndan,
Läş hem gelse, ýyglap geçer halymga.

Pähm eýleýen Magtymguly sözüni,
Derde düşüp, ýaşa doldyr gözünü,
Şat gelenler tuta bilmez özüni,
Hoş hem gelse, ýyglap geçer halymga.

Baradyr

Gam dumany basyp garyp köňlümni,
Göz ýaşyn saklamaý, döküp baradyr;
Kimdir rehm eýleýip soran halymny?
Bozuk köňlüm erkin ýykyp baradyr...

Gerçe ot ýaksalar aşyk ýagyndan,
Ölüm asan erer dost pyragyndan²,
Hijran meni goýdy sabyr dagyndan,
Pyrak bogum-bogum söküp baradyr...

Ol döwri-döwranyň çarh bulaşdyrdy,
Gam meni guratdy, ot tutaşdyrdy,
Yşk meni ýandyrdy, hetden aşdyrdy,
Ýüregim içimden çykyp baradyr...

¹ *Kán* – hazyna, magdan.

² *Dost pyragyndan* – dostdan aýrylmakdan.

Parahat ýatyrdym, nebsimi besläp,
Turdy köňlüm, ýar jemalyn höwesläp,
Hakdan hajat diläp, myradyn isläp,
Gözüm ol ýollara bakyp baradyr...

Magtymguly, mejalym¹ ýok, sözläýin,
Dostlarga derdimni beýan eýläýin.
Eý ýaranlar, ýygламаýyn neýläýin?
Ýşk meni ýandyryp, ýakyp baradyr...

Galyp men

Jahyllygyň joşy çykdy başymdan,
Men ol joşdan haly² bolup galyp men.
Bir gama ulaşdym, gitdim huşumdan,
Bu dert bilen doly bolup galyp men.

Başym ýüz höwesde, köňlüm joşgunda,
Girdaba düşüp men däli-daşgynda,
Nejt dagyna gezem Mejnun yşkynda
Ýanar otly Leýli bolup galyp men.

¹ *Mejal* – pursat, hal, ýagdaý.

² *Haly* – boş.

Ýigitlik paslyny gyşa ýetirdim,
Kämillik keştisin¹ derýa batyrdym,
Beýik pikre galdym, aklym ýitirdim.
Tirik erken, öli bolup galyp men.

Bu dünýäni göçüp bargan göç bildim,
Işini bet aňdym, özün puç bildim,
Öňün oýun gördüm, soňun hiç bildim,
Halk içinde däli bolup galyp men.

Magtymguly, paş eýlegil sözüňni,
Pelek muşty häk² etmeýen gözüňni,
Bu wagta deň ýaş bilirdiň özüňni,
Imdi gör-bak: uly bolup galyp men.

Daşlar bile

Köňül áydar halkdan galyp,
Gezsem daglar, daşlar bile;
Ýazygymny ýada salyp,
Ýüzüm ýuwsam ýaşlar bile.

Kimni görsem bir pişede,
Meniň köňlüm endişede,
Gähi ser, içre köşede,
Otursam agaçlar bile.

¹ *Keşti* – gämi.

² *Muşty häk* – gysym gum.

Garry dünýä al içinde,
Adamzat hyýal içinde,
Jahan galmagal içinde,
Her kim ýüz talaşlar bile.

Alla yşkyda ser mestler,
Duwuş gelmez zeberdestler¹,
Köňül perwaz eder, dostlar,
Durmaz ýüz alaçlar bile.

Köp köýler bile oturdym,
Bilmedim, ne iş bitirdim,
Gümra bolup, ýol ýitirdim,
Oturdym biweçler bile.

Bikär goýma ömür tagty,
Oýandysak oýmuş² bagty;
Doga kylyp säher wagty,
Nalyş kysam guşlar bile.

Magtymguly, towpyk³ alsam,
Bir är tapsam, gulluk kysam,
Ýürek aýdar: ýoldaş bolsam
Dem çeken derwüşler bile.

¹ *Zeberdest* – eli üstün, güýçli, başarjaň.

² *Oýmuş* – uklan, ýatan.

³ *Towpyk* – kömek.

Ýar bizim sary

Gulzумы¹ gyrsanyp kyrk ýol geçer men,
Eger ki meýl etse ýar bizim sary;
Gadam ýerne ganat baglap uçar men,
Diýse dilber: «Aşyk, ýör bizim sary».

Kyrk ýyl gol gowşuryp, gullukda dursam,
Alty günçe görmen, altmyş ýyl ýörsem,
Bir şunçakly bolsa, görsem, jan bersem,
Jemalyn arz etse bir bizim sary.

Ne laýykly ýüzüm bardyr tutarga,
Ne aýry gapym bar onda giterge?
Umyt bar goýnunda bile ýatarga,
Dergahyndan açsa der² bizim sary...

Bir kimse ýolukdy desti³ şeraply,
Ýelden jaýnamazly⁴, suwdan mähraply,
Egni ak redaly⁵ ýaşyl nykaply
Ugraşdy bir ajap är bizim sary.

¹ *Gulzum* – Müsür bilen Arabystan aralygynda bolan Gyzyly deňiz.

² *Der* – gapy, işik.

³ *Dest* – el.

⁴ *Jaýnamaz* – namazlyk.

⁵ *Reda* – don.

Ýoldaş bolup bile ýördüm bir meýdan,
Meýdan içre dolup oturmyş merdan,
Bir eýwan üstünde çyrlap tört ýerden,
Diýdiler: «Goluňny ber bizim sary!».

«Pyragy!» diýp çagyrdylar, eltdiler,
«Kandadyň?» diýp, gulagymdan tutdular,
Istihany¹ altmyş para etdiler,
Diýdiler: «Mert olsaň, ýör bizim sary!»

Magtymguly baş gün aşret sürmäge,
Jaý imesdir eglenmäge, durmaga,
Kararym ýok oturmaga, turmaga
Agzyn açyp durmuş ýer bizim sary.

Bolmasa

Her kim suluw men diýr, ygtybar olmaz,
Sünbül saçy, gylça bili bolmasa;
Ýürekleri at başy dek batyrlar,
Hatynça ýok, at-ýaragy bolmasa.

Näler görejekdir bu şum köňüller.
Hazan ursa, solar açylan güller,
Bag içre saýraşan şeyda bilbiller,
Torgaýça ýok, gonar güli bolmasa.

¹ *Istihan* – süňk.

Sözleseň, her ýana öwser bu tiller,
Ýel urpakdan aýsa, şuwlar şemallar,
Ýaşylbaş sonalar, gazlar garkyllar,
Haly-harap düşer köli bolmasa.

Guşlar uça bilmez guruk-ganatsyz,
Aşyk ýara ýetmez dady-perýatsyz,
Bir bedew hanazat bolar syýaksyz,
Gurugy, käkili, ýaly bolmasa.

Ahyrzaman bolsa, şyhdan päl gaçar,
Kelamnyň ýüzünden hat galman öçer,
Meýdandaky suwsuz aryga ogşar –
Her kimniň sahawat-haýry bolmasa.

Başyň goşma gadyr bilmez bezzada,
Goşsaň, goşgul aşyň bir asylzada,
Howada ýagmazak meňzär buluda, –
Her kimiň hümmeti, haýry bolmasa.

Magtymguly, biliň, şundag zamandyr,
Şindi haýyr bolsa, soňra zyýandyr,
Är ýigidiň içi doly armandyr, –
Gara göz, inçe bil ýary bolmasa.

Mala seretmez

Owwal-a mal ýagşy, maldan baş ýagşy,
Baş döwletin tapan mala seretmez;
Dogmadyk oguldan dogan är ýagşy¹,
Nadan ogul atasyna seretmez.

Atda aýak bolsa, özge syn bolmaz,
Ärde gaýrat bolsa, işi kyn bolmaz,
Söweş günü goç ýigitde müýn bolmaz,
Garşy bakar, peýkam-ýaýa seretmez.

Alaman öňüni serdary başlar,
Goç ýigitler naýza urar, gylyçlar,
Kimseler bukulyp, kimse at uşlar,
Abyraý tapmasa, paýa seretmez.

Är-dostdan gaçarlar, adam aç galsa,
Ýar-ýardan aýrylar, ara daş galsa,
Ýaman hatyn ýagşy ýigide duş bolsa,
Başyny terk eder, daýa seretmez.

Köne dünýä muhannesiň öýüdir,
Süýthor bolan kesiň dowzah jaýydyr,
Altyn, kümüş gözlerimiň maýydyr²,
Goç ýigitler bozuk jaýa seretmez.

¹ «Dogmadyk oguldan duşman är ýagşy» diýen nusga hem bar.

² Maý – ýag.

Dünýä görki näzeninler, ne janlar,
Nadana ýolukdy türpe¹ jenanlar.
Ýardan galan, äri ölen juwanlar
Goç ýigidi gözlär, baýa seretmez.

Magtymguly, garyp göwnün baý edip,
Kanagat ülkesin bendi-jaý edip,
Her kim öz ýaryny dogan aý edip,
Aýyn gözlär, özge aýa seretmez.

Duz hem bolmasa

Togsan dürli tagam bolsa gaşynda,
Ne lezzet, içinde duz hem bolmasa;
Näbiler sen ne iş bardyr başynda,
Müşgil işdir, başda göz hem bolmasa...

Aýak bar ýörmäge, el bar almaga,
Kany bende, saglyk şükrün kylmaga,
Gulak bardyr eşitgenin bilmäge,
Kim düzeder, dilde söz hem bolmasa?

Ýok ýerden jan berip ýetirdi nany,
Göwün bostanyda bitger imany,
Adyň bende bolsa, eýäňi tany,
Gelip saňa ýüzbe-ýüz hem bolmasa.

¹ *Türpe (turpa)* – gözəl, ter.

Kysmatyn hak bilen ryzkyn yzlamaz,
Söz bilenler bilen sözün gizlemez,
Köňül joşa gelmez, dil hem sözlemez,
Her ýürekde yşkdan göz hem bolmasa.

Ýyl-ýyldan pezihat¹ artar eýýama,
Hakyň özi getirmese enjama,
Dünýä sözi meňzär duzsuz tagama,
Söz içinde gelin-gyz hem bolmasa.

Ýum gözüňi, gysyp gezgin dişiňni,
Ýaza ýetseň unutmagyn gyşyňny,
Töwekgel et, taňra tabşyr işiňni,
Sabyr bilen biter, tiz hem bolmasa.

Magtymguly, hyýal düşüp özüme,
Köp tomaşa gelip geçer gözüme,
Eşidenler aýp etmesin sözüme,
Iller kimin sözüm uz hem bolmasa.

¹ *Pezihat* – erbetçilik, biabraýlyk, masgaralyk.

Çykypdyr

Hak tagala, bu ne-niçik ahwaldyr,
Dury diýip içdigim gumly çykypdyr;
Ne ýeser beýhuda şum keç ykbaldyr,
Halal diýip iýdigim jimli çykypdyr.

Kimse syrym bilmez, özün öldürse,
Pakyr bendelerge taňry bildirse,
Ile şatlyk, şadymanlyk güldürse,
Maňa hemra bolan gamly çykypdyr.

Amuhta¹ men örtenmäge, bişmäge,
Kişi ýok sözleşip, dert aýdyşmaga,
Oba ujundan barsam öý soraşmaga,
Ýa laldyr, ýa agzy mumly çykypdyr.

Menden şikat eder elim gerenim,
Galbyrdan² şal çykar syrym berenim,
Pir diýip paşmagna elim uranym,
Deprenende, döwden demli çykypdyr.

Magtymguly, hasaby ýok görenim,
Tama edip, umyt elim gerenim,
Obasyna ärmüş diýip baranym
Etegne el ursam..., çykypdyr.

¹ *Amuhta* – taýar, çulum, öwrenişikli, endikli.

² *Galbyr* – elek.

Bary bolmasa

Zamana beýledir, göze ilmezler,
Her ýigidiň golda bary bolmasa.
Ýüz tümenlik sözün şaýa almazlar,
Her kişiniň ygtybary bolmasa!

Ten bir dar kapasdyr, jan bir wagşydyr,
Til gelen sözler köňül nagşydyr,
Otlý, suwly tamug andan ýagşydyr,
Her ýuwurdyň bir bazary bolmasa.

Begzadalar galdy çopan tährine,
Ten haçan döz getir ýylan zährine,
Bibat olup döner Lutuň şährine,
Her ölkäniň häkim äri bolmasa.

Dünýäde aňlardan aňlamaz kändir,
Bilmezler beladyr, bilenler jandyr,
Ol ýigitler adam tilli haýwandyr,
Söz aňmasa hem ykrary bolmasa.

Ýigide ýoksullyk ýaman beladyr,
Sözünü deň-duşdan gaýra saladyr,
Ýaman gylyk dosty duşman kyladyr,
Guryp galsyn, il derkary bolmasa.

Hak her kime bir ýagşy ýar bermändir, —
Sözi akdyr, içi doly armandyr,
Ýüz ýaşasa, baş gün döwran sürmändir,
Her kimniň mynasyp ýary bolmasa.

Magtymguly, haka tabşyr özüňni,
Her namarda sarartmagyl ýüzüňni,
Terhosym bar, gel terk eýle sözüňni, —
Näge gerek, hyrdary bolmasa.

Düýşüne degmez

Ýoksuzlykda niçeleriň döwrany,
Ýatyp ýagşy gören düýşüne degmez;
Niçeler hasretde tapyp hoşk¹ nany,
Bir lezzetli tagam dişine degmez.

Soran bolsa, synam içre sözler bar,
Müň tümenden ýegdir, niçe ýüzler bar.
Neýsansyz², nebatsyz³ niçe ýazlar bar, —
Hoşluk bilen geçen gyşyna degmez.

¹ *Xoşk* – gury.

² *Neýsan* — ýaz wagtynda ýagýan ýagşy; grekçe aýlarynyň biriniň ady.

³ *Nebat* – ot, ösümlük.

Akyllar bar, başa baglap keçeler,
Içgin-içgin sorsaň, magny saçalar,
Akmaklykda özün bezäp niçeler, –
Kellesine saran peşine degmez.

Aňlamaza aýat sözlerin diýseň,
Pygamber hadysyn öňünde goýsaň,
Gýymazlykdan köp söz beýnine guýsaň,
Bu sözler gulagnyň daşyna degmez.

Ynjatsa ogul-gyz, ene-atasyn,
Toba kylmaý taňrym geçmez hatasyn,
Döwran gelse, bilmez ne iş tutasyn,
Her kimiň her işden başyna degmez.

Niçeler mal tapmaz, teňni-dest¹ bolar,
Niçeler bar, dünýälikde mest bolar,
Niçeler bar, ýigitlikde nist² bolar,
Niçeler bar, süren ýaşyna degmez.

Magtymguly, gerçe işim namazdyr,
Könlüm perişandyr, sähwüm³ derazdyr⁴,
Adam bar, müň tümen ýydirseň azdyr,
Adam bardyr, iýen aşyna degmez.

¹ *Teňni-dest* – eli gysga, goly teň, pes

² *Nist* – ýok.

³ *Sähw* – ýalňyş.

⁴ *Deraz* – uzyn, köp.

Görner

Dogry bakmazlar julluýa,
Göze gyzył donly görner;
Söze pähm etmez akmaklar,
Öz ýanyndan tilli görner.

Başa degmäňkä gurtlar.
Kast etmäň, gerekdir ýurtlar,
Ýagyda tanalar mertler,
Il içinde mally görner.

Pikr et, başa iş düşende.
Ýssy ýokdur, soň puşmanda,
At meýdanda, är duşmanda,
Toýda tirme-şally görner.

Jany sagyň sözlär tili,
Jomardyň dek durmaz eli.
Her kişiniň öz akyly
Özüne kemally görner.

Gadymdan setdir ýagşylyk,
Ýagşy zatdyr ýagşy gylyk,
Mert ýigide az ýagşylyk,
Az hem söýgüli görner.

Gel, akyl dolandyr indi,
Ýürek peýwendî, jan bendî,
Her kişiniň öz perzendi
Özüne jemally görner.

Magtymguly, söz binýadyň¹
Agzynda ýakynyň-ýadyň;
Hünär ýok söz bilen adyň
Halk içinde belli görner.

Tapylmasa

Dok dalaşar sebze² halgat³ geýmäge,
Kilim gözel zatdyr, don tapylmasa.
Aç dyrjaşar gury nany iýmäge,
Müşgildir, bişirge un tapylmasa.

Hasyl umydy bar ekin ekene,
Bu işler maglumdyr mähnet çekene,
Ýalaň aýak dözmez, basmaz tikene, —
Neýlesin geýerge gön tapylmasa.

¹ *Binýat* – guralyş, dikeliş, esas.

² *Sebze*, *sebz* — gök, ýaşyl.

³ *Halgat* – halat, geýmim.

Akylsyzlar iş ahyrın garamaz,
Çulap¹ çigidinden garpyz döremez,
Agyr mejislere çopan ýaramaz,
Neýlesin, otyrga jem tapylmasa.

Ýigitlikde her kim aşretde ýaýlar,
Başyna ne geler, gelmez bu köýler.
Dişsizler nan tapsa çäresin eýlär,
Müşgildir suprada nan tapylmasa.

Magtymguly, söýmez jedeli-jeňi,
Ahyret azm² etdi köp dosty-deňi.
Dünýäde ne iş bar, bolmasa soňy,
Muşakgatdyr tende jan tapylmasa.

Malyna degmez

Baýlar bardyr, garyplara rehm eýlär,
Bardyr baýlar, dünýä malyna degmez;
Gözel bardyr dünýä malyn iýdirsiň,
Bardyr gözel, iýen nanyna degmez.

Dünýäde bahylyň ýüzüni görme,
Aşyň, nanyň, suwuň alyşyp berme.
Gul diýip, ýigidiň aslyny sorma,
Hojasy bar, belki, guluna degmez.

¹Çulap – miwe ady.

²Azm etmek – ugramak, gitmek.

Dünýä malyn berseň, eýesi satmaz,
Şa istese, anyň dilegi bitmez,
Bedew bar, pul berseň, bahasy ýitmez,
Bedew bardyr, salan juluňa degmez.

Döwletli är gerek, söweşde serhoş,
Ýat bilen baryssaň, bolar sen gardaş,
Ýagşy ogul, ýagşy aýal, gyz syrdaş,
Bu döwlet her kimiň eline degmez.

Magtymguly, bu dünýäniň eşreti, –
lýmek, içmek, münmek, guçmak, söhbeti.
Bir niçeler mydam kylar tagaty,
Niçeleriň sežde alnyna degmez.

Bolgul

Bir bidöwlet bile birge bolynçaň,
Döwletliniň gapysynda gul bolgul;
Bedasyl beg gullugynda ýörinçäň,
Asyl begiň saýasynda kül bolgul.

Ýamany goý, ýagşylara göz ildir,
Kelhemeç¹ hem «öz oglanym gözəl» diýr,
Gargyş gurduň zürýadyny azaldyr,
Goýun kibi çar tarapa il bolgul.

¹ Kelhemeç – dazzarkel, çaykel.

Süleyman sen — mura¹ bir gulak goýgul,
Sözüni diňlegil, jogabyn aýgyl,
Häkim bolsaň halky gün kibi çoýgul,
Akarda suw, ýa öserde ýel bolgul.

Ýaman işdir öz nebsiňi besleseň,
Akmaklykdyr özüň ýagşy toslasaň,
Her bazarda rowaç bolmak isleseň,
Ýagşylaryň potasynda² pul bolgul.

Magtymguly bardyr demiň hesibi,
Ir, giç ýeter her bendäniň nesibi,
Kişi bolsaň, goýgul gury täsibi,
Ýagşy, ýaman barçalarga del bolgul.

Görüm görülmegen ýerde

Yzzat, hormat, syn etmegin
Görüm görülmegen ýerde;
Akyl bolsaň, söz aýtmagyn
Nobat berilmegen ýerde.

Akly ýagşylar unutmaz,
Gury agaja ýaprak bitmez,
Akylyly är mesgen tutmaz
Hulky söýülmegen ýerde.

¹ *Mur* – garynja.

² *Pota* – bu ýerde jübi, kise manysynda

Gömlüp galan aryk akmaz.
Her naşydan kerem¹ çykmaz,
It gözlemez, pişik bakmaz
Saçak ýazylmagan ýerde.

Haç eýleseň jara döner,
Gül açylsa zara döner,
Hyzmat etmek hara döner
Gadryň bilinmegen ýerde.

Namart goş üstünde harlar,
lýmit, aş üstünde gürlär,
Söweş gurup, gylyç parlar
Duşman görülmegen ýerde.

Öý içinde hara döner,
Muhannes bir nere döner,
Tilki, şagal şire döner
Söweş gurulmagan ýerde.

Parasat kyl bakyp akla,
Goç ýigidiň sözün hakla,
Magtymguly, tiliň sakla
Habar soralmagan ýerde.

¹ *Kerem* – ýagşylyk.

Är ýanynda bellidir

Ýagşylygy – pis bilmez, –
Är ýanynda bellidir.
Görer gözüň gymmaty
Kör ýanynda bellýadir.

Däli köňül daýanjy,
Ýokdur dünýä ynanjy,
Sag gulagyň guwanjy
Ker ýanynda bellidir.

Eger pir¹ sen, eger ýaş,
Kylma syryň halka paş,
Syr saklaýan mähek² daş
Zer ýanynda bellidir.

Bu dünýäniň myrady, –
At, zagyfdyr³, zürýady.
Arwananyň kuwwaty
Ner ýanynda bellidir.

Bolsa gamdan halasym,
Ýaza dönse gyş paslym,
Magtymguly, yhlasym
Ýar ýanynda bellidir.

¹ *Pir* – garry.

² *Mähek* – gyzyl, kümüşiň hilini kesgitlemek üçin ulanylýan daş.

³ *Zagyf* (*zagyfa*) – aýal.

Sazyna degmez

Oýunyň lezzetin bilmeýän adam
Hünärli ýigidiň sazyna degmez;
Bet syýakly¹, bethüý bolan pis adam
Perizadyň eden näzine degmez.

Bimagnynyň sözi janyňdan öter,
Gybat edip, özi günäge batar,
Ýamanyň zyýany iline ýeter,
Nadanyň peýdasy özüne degmez.

Adam bardyr, ony şalar çagyrdar,
Adam bar, zulm edip, garyp agyrdar,
Adam bardyr, körpe ýanyn agyrdar,
Adam bardyr, şal kiz² ýanyna degmez.

Muhannesiň bolmaz namysy, aňy,
Bir söweş gününde eýlemez jeňi,
Aga-begler, muhannesiň on müňi
Mert ähliniň³ alty ýüzüne degmez.

¹ *Syýak* – sypat.

² *Kiz* – keçe.

³ *Mert ähli* – mert adamlar

Magtymguly, döwran soňudyr adem¹,
Lahat atly öýge goýar sen gadam.
Many söz aňlamaz, biakyl adam
Danalaryň aýdan sözüne degmez.

Sarp eýleýir aşyny

Hak nazaryn salan bir serhoş ýigit
Ýnsan üçin sarp eýleýir aşyny;
Namysly, gaýratly, arly goç ýigit
Söweş günü gurban eder başyny.

Bir niçeler gezer zerbap don bilen,
Bir niçeler gezer gury san bilen,
Adamzady tanyp bolmaz syn bilen,
Synaşmagan bilmez kişi kişini.

Ýigidiň abraýy ýagşy zagyfdyr,
Ýagşy zagyf näkes äre haýypdyr,
Ýigide gallaçlyk külli aýypdyr,
Her ýan gezer, bilmez eder işini.

Magtymguly, aýdaý ýaryn sypatyn,
Täze depder bilen ýazaý zer hatyn.
Dowzah nyşanasy bir ýaman hatyn
Her kime duş bolsa, alar huşuny.

¹ *Adem* – ýokluk.

Ärden

Hiç köňül şatlygy çykmaz
Bir köňül ýykmaýan ärden;
Ýagşylyk tamasyn etmäň
Ýamanlyk çykmaýan ärden.

Her kim ile beglik eder,
Bir söý bilen ýola gider,
Kethudalyk ýyrak gider, –
Ýaman söz çekmeýen ärden.

Ýagşy är il aýbyn açmaz,
Göre-bile haram içmez,
Ýaradan ýazygyn geçmez
Göz ýaşyn dökmeýen ärden.

Eglenmez, eýýam öwrüler,
Wagt täzeler, nyrh çöwrüler,
Agyr döwletler aýrylar
Bir agza bakmaýan ärden.

Öz-özünden akly ýetmez,
Akyllar sözünü tutmaz,
Garyplyk ýok bolup gitmez
On iş terk etmeýen ärden.

Ýigitlere ýasaw güni –
Gurda goýmaz şir awuny,
Pygamber bizar ýow güni
Ýoldaşa bakmaýan ärden.

Magtymguly, ýangyl, öçgöl,
Ýa lal otur, ýa dür saçgyl!
Bir guýruksyz itdir, gaçgyl, –
Nesihat ýokmaýan ärden.

Bilmedim

Pelek maňa gam badasyn bereli
Wysal kaýsy, hijran kaýsy, bilmedim;
Hak işine ten bermişem göreli,
Arzuw kaýsy, arman kaýsy, bilmedim.

Bende bolsaň gözle hakyň rzasyn,
Jebr eýlese, çekewergil jezasyn,
Ajala bir gün atar tiri-kazasyn,
Kiriş kaýsy, keman kaýsy, bilmedim.

Aryf bolsaň, gulak goýgul sözüme.
Bir suratam bu gün bakmaň özüme,
Dünýä düýbi ýok görüner gözüme,
Döwür kaýsy, döwran kaýsy, bilmedim.

Az ömrümi köp söwdaga satyp men,
Özüm bilmeý, ol derýaga atyp men,
Ne ummandyr, ne talapdyr, ýatyp men,
Zemin kaýsy, zaman kaýsy, bilmedim.

Her kim girse ol talaba, ummana,
Başyn alyp çyka bilmez bir ýana,
Gadam goýdum ol sähraýa-meýdana,
Jan kaýsydyr, jahan kaýsy, bilmedim.

Bu dünýäni asmandaky reň bildim,
Yssy-yssy asylyşdym, soň bildim,
Imdi anyň baryn-ýogun deň bildim,
Sut¹ kaýsydyr, zyýan kaýsy, bilmedim.

Magtymguly, ýoluň öňi-ardy bar,
Çeker ýüküň, her kişiniň merdi bar,
Ýüregimde pinhan yşkyň derdi bar,
Dert kaýsydyr, derman kaýsy, bilmedim.

¹*Sut (sud)* – peýda, haýyr.

Öýlengin

Ýigit halyň garrylyga
Salaýyn diýseň, öýlengin;
Kethudalyk endişesin
Kylaýyn diýseň, öýlengin.

Kethudalyk gözel ýoldur,
Gaýgy garrydar, gam öldir,
Ýigitlik bir gyzyl güldür, –
Solaýyn diýseň öýlengin.

Öý-il gerek, ýorgan-düşek,
Perzent bentdir, aýal – duşak,
Ýüke werziş bir boz eşek
Bolaýyn diýseň, öýlengin.

Gezer sen oýnap, dalaşyp,
Galar sen, derde dolaşyp,
Gaýgydan gama ulaşyp
Galaýyn diýseň, öýlengin.

Joşgun eder sen özüňden,
Aýrylar sen hoş ýazyňdan-,
Tükenmez derdiň zyzyndan
Ýeleýin diýseň, öýlengin.

Açyp ýigitlik dumanyn,
Getir sen gaýgy zamanyn,
Dünýäniň ýagşy-ýamanyn
Bileýin diýseň, öýlengin.

Magtymguly, gezip her taý.
Etmediň jahandan perwaý,
Pygamber sünnetin berjaý
Kylaýyn diýseň, öýlengin.

Kyly-kal bolar

Her kişiniň iki bolsa aýaly,
Gije-gündiz işi kyly-kal¹ bolar;
Her biriniň bardyr ýüz müň hyýaly,
Owkat sürüp görejigi hal² bolar...

Birin söýüp, birin eýlese naçar,
Ile ryswa bolup, öz aýbyn açar,
Akly haýran bolup, baryndan geçer,
Deň tutmasa ýaryn, bikemal bolar.

Gähi bilbil kimin saýrar tilleri,
Tomaşadan häzir eder illeri,
Gähi ýer ýumruklar, gähi külleri,
Ärin göre bilse, tilsiz lal bolar.

¹ *Kyly-kal* – galmagal, gowga.

² *Hal* – bu ýerde kyn manysynda.

Gahar eýläp gelmez bolsa ýanyna,
Söz aýtmasa her biriniň şanyna,
Beýle är goşulmaz adam sanyna, —
Iki hatyn, bir är — üç aýal bolar.

Magtymguly, kimse bilmez batyny¹,
Öýlenseňiz, garap alyň zatyny²,
Eýäm görkezmesin ýaman hatyny,
Adam özün bilmez, ham hyýal bolar.

Ykrarsyz ärden

Gördük saýy, köňül sowar
Sabysyz, kararsyz ärden;
Yssy beren köpek ýegdir³
Uýatsyz, ykrarsyz ärden.

Aýlandykça döwran-döwür,
Ykbalyň ýüwürse, öwür,
Dura-bara dosty sowyr
Garyp galan barsyz ärden.

¹ *Batyn* – gizlilik, syr, içki dünýä.

² *Zat* – asyl.

³ *Eg* – oňat, gowy.

Ite zer dök, minnet çekmez.
Añlamaza sözüm ýakmaz,
Köňlün istän işler çykmaz
Nan ýagysy, kärsiz ärden.

Her göz säherde bidardyr, —
Eýesinden ülüş bardyr,
Hak, pygamber, halk bizardyr
Düýbi ygtybarsyz ärden.

Magtymguly, magny saçar,
Her kim söz lezzetin ißer,
Bara-bara köňül geßer
Tagsyby ýok, arsyz ärden.

Diş gitmek

Tagamnyň lezzetin alyr,
Dahanyňdan diş gitmek;
Aňyrsyzy azdyryr
Götin döwlet baş gitmek.

Şeýtan ýolun bek eýlä,
Gara ýüzün ak eýlä,
Ýüz müň bela ýok eýlä
Säher turup ýaş dökmek.

Peltesiz ýag çyraga,
Ýşyk salmaz gyraga,
Ilin salar aýaga
Aýak galyp, baş gitmek.

Niçe pese zar bolup,
Ýatandan bimar bolup,
Hoşdur ýagşa ýar bolup,
Bir ýamandan daş gitmek.

Ulaşmaganlar gama
Şükr etmezler bu deme,
Abyraýdyr adama
Ýagşy gelip, hoş gitmek.

Ýaman til dost ýitirer,
Hoş til rahmet getirer,
Äre sangy ýetirer
Kyrkdan agyp, ýaş gitmek.

Pyragy, dünýä düýşdür,
Düýş görseň, düýbi hiçdir.
Jahanda ýaman işdir
Gury gelip, boş gitmek.

Eldim tut

Dünýe görmeý, tutgun galsaň bir künçde,
Bady-paý¹ dek ýer ýüzüne ýeldim tut;
Çyn-Maçynda, Rumda, Hindde, Hebeşde
Bolan-bolmuş hünärleri bildim tut.

Aç hem bolsaň, barma ile dilege,
Diý: köşkde men, başym barmyş pelege,
Çölde galsaň, hiç tapmaýan kölege,
Erem bagy içre gamsyz galdym tut.

Aş görende, özüň atma dillenip,
Gerçe aç hem bolsaň, halka bellenip,
Zerler döküp, çyn gullarny gollanyp,
Tiz hem ölseň, Nuh ýaşyna geldim tut.

Mätäçligiň hakdan özge bilmese,
Ol rozugär² besdir, açdan ölmese,
Hindi kimin egin örtiň bolmasa,
Patyşalyk puşeş³ çigne saldym tut.

¹Bady-paý – el aýak, ýyndam at.

²Rozygär – rysgal, durmuş.

³Puşeş – eşik, geýim.

Suwa, ýele hökmi geçen Süleýman,
Bak: olardan ne nam galdy, ne nyşan!
Teşne¹ galyp, jaýyň bolsa çölüstan
Derýa içre men Isgender boldum tut.

Ýoldaş bolsaň dile düşmez mur bile —
Ýer tapmaýyn, bile ýatsaň mar bile,
Ýigrim alty keret² ýüz müň är bile
Karun hazynasyn ele aldym tüt.

Magtymguly, çekseň jepa-jebir, bil —
Hudaga hoş geler, şükür-sabyr, bil,
Gylça jana gyzyl teni gabyr bil,
Gyzyl tiliň sözlär eken, öldüm tut.

Joş gelse

Dünýäde niçe iş bardyr, ýamandyr,
Biri oldur, ýersiz gahra joş gelse;
Aşyklara şol gün ahyrzamandyr,
Ýardan yrak düşüp, ara daş gelse.

Dostuňny egleme, nepden galmasyn,
Duşmanyň saklama, syryň bilmesin,
Açda algyn, bege bergiň bolmasyn,
Iş müşgildir, aňlamaza duş gelse.

¹ *Teşne* – suwsuz, suwsan.

² *Keret* – gezek.

Zemin seni häli-häli ýutarmy,
Akyl bolan munda bigam ýatarmy?
Hiý bir masgaralyk mundan ötermi, —
Giden gury gitse, gelen boş gelse!

On gat öýüň bolsa demir galadan,
Ajal tapar emir¹ bolsa alladan,
Hakyky är ýüz döndermez beladan,
Hak ryzasy bilen başa daş gelse.

Aryf men diýp, lap urarlar ýalandan,
Bellisini aýdar sorsaň bilenden,
Il gözlügin ýüz ýyl tagat kylandan,
Ýagşydyr bir säher gözden ýaş gelse.

Baýlar baglap sahawatyň gapysyn,
Köpelder tamugnyň möýün, apysyn²,
Görüň bu eýýamyň pirin, sopusyn —
Dannamaýyn tykar otyr, aş gelse.

Magtymguly, söýle aklyň ýetinçä,
Tetäriğiň gazan, bikar ýatynça,
Tamugdadyr, tä dünýäden ötinçä, —
Ýaman hatyn ýagşy äre duş gelse.

¹ *Emir (emr)* – buýruk, höküm.

² *Apy (afy)* – zäherli ýylanyň bir görnüşi.

Ýigide

Ulalanda, iş hoş gelmez
Ýaşlykda köýmän ýigide;
Döwlet gelse özün bilmez
Dogaly doýman ýigide.

Ýamana öwüt hebesdir,
Ýagşy äre bir söz besdir,
Ýorişini ýalňyş basdyr
Ýaňy don geýmän ýigide.

Jüpbe jöwşen¹, zere-sowut²,
Keserli gylyç, arap at,
Söweş günü gider uýat
Gaýraty bolman ýigide.

Çopan adam çoka bolmaz,
Ala garga oka gelmez,
Köp ýygylsa, terhos almaz
Aňrasy bolman ýigide.

Gulluk ýetirgin janyňdan,
Aýama parça nanyňdan,
Ganly bolsa, geç ganyňdan
Bir garyp myhman ýigide.

¹ *Jöwşen* – harby eşik, enjamlar.

² *Sowut* – demir don.

Dünýäde hiç kim galmandyr,
Mal jana ýoldaş bolmandyr,
Göýä bu dünýä gelmändir
Bir zürýat goýman ýigide.

Almaz, kümüş mis görüner
Dula gyrnak tüýs görüner,
Perizat hatyn pis görüner
Bir hulky söýmän ýigide.

Mal döner çıyan-çirmäge,
Durar et-ganyň sormaga,
Malyndan zekat bermäge
Gözleri gyýman ýigide.

Magtymguly, ýeldan çykamaz,
Ýagşy söz ýamana ýakmaz,
Müň söz aýtsaň, biri ýokmaz,
Taňrysý guýman ýigide.

Gidiji bolma

Gel, köňlüm, men saňa nesihat kylaý,
Watany terk edip gidiji bolma;
Özüňden egsik bir gaýry namardyň
Hyzmatynda gulluk ediji bolma.

Hyzmat kylsaň, bolsun bir asylzada,
Ata-babasyndan beýik begzada,
Eger her çent bolsa aç hem üftada,
Ýanyndan bir zaman gidiji bolma.

Akmaýan galmazdyr bir akan aryk,
Bir tende adam ki semiz, kä aryk;
Bir ýüzi çirikdir¹, bir ýüzi çaryk,
Çirik diýp, gaty söz aýdyjy bolma.

Ýagşylardan hergiz çykmaz ýamanlyk,
Asly ýaman bolsa, çykmaz ýagşylyk,
Aslyna tartadyr ýüwrük, çamanlyk,
Ýüwrükni çamanga satyjy bolma.

Çakylyk, habarsyz bir ýere barsaň,
Imtiýaz² eýlegil otursaň, tursaň,
Bir nesihat bereý, pendimi alsaň,
Kişi aşynyň duzun dadyjy bolma.

¹Çirik – bu ýerde garalyk, hapa manyda.

²Imtiýaz – salykatlylyk, seljermek, artykmaçlyk.

Çagyrlan ýere bar, otur-da turma,
Çagyrlmadyk ýere barma, görünme,
Utanmaz adam dek süýrenip ýörme,
Buýrulmagan işni ediji bolma.

Eger sen hem bolsaň nermi-mylaýym,
Mylaýym sen bolsaň, guluň bolaýym,
Gulagymga beren pendin alayym,
Kişige gaty söz aýdyjy bolma.

Gökden nem düşmese, ýer ot getirmez,
Ýygylsa mün gaýgy, bir iş bitirmez,
Är ýigit köňlüne gaýgy getirmez,
Namardyň ogly dek gaçyjy bolma.

Mert ogludyr ile ýazar desterhan,
Dogry söz üstünde berer şirin jan,
Ömrüni ötgerer, diýmez bir ýalan,
Jäht eýläp, ýalan söz aýdyjy bodma.

Sahty-dil¹ ýüregi hergiz boş bolmaz,
Her niçe gynansa köňli hoş bolmaz.
Bir-birewge iki ýagşy duş bolmaz,
Ýagşyny ýamana satyjy bolma.

¹ *Sahty-dil* – gaty, doň ýürek.

Töwekgel ner bolar, endişe — maýa,
Köňlüňni iberme her kaýsy jaýa,
Barçanyň daýanjy kadyr allaya,
Alladan özgäge söýenji bolma.

Okyr bolsaň, ok ur nebsiň gözüne,
Gara, çyn göz bilen meshap¹ ýüzüne,
Aldanyp girmegil şeytan sözüne,
Ýagşylygy hiç wagt goýujy bolma.

Eger bolsun diýseň ýeňil-agyrlar,
Kelçik sözläp agyrtmagyl bagyrlar,
Ýoluksa gözüňe güňi-sagyrlar,
Olarnyň halyna gülüji bolma.

Tapsaň-da dünýäde mülki-Isgender,
Karunyň maly hem bolsa miýesser,
Ahyry bolar sen ýerge barabar,
Köňlünde men-menlik satyjy bolma.

Aýdarlar: ýyrtyk don görse it gapar,
Päli ýaman bende hudadan tapar,
Ahyry bir günü kylar sen sapar,
Dar köňüllik işi ediji bolma.

¹ *Meshap* – kitap, tom, kodeks.

Eger çendi ki bol sahyby-mansap¹,
Sözün diňle, adalatly bol deňläp,
Söz tapsaň sözlegil, tapmasaň bol hap,
Goldan gelmez işni ediji bolma.

Garrylyk gitgisi bir gün apaty,
Ýigidiň gitgisi bir gün kuwwaty,
Ganymat bil, gapyl adam, pursaty,
Murda dek uzanyp ýatyjy bolma.

Maksat, bu sözlere kylgyl ygtybar,
Çyn adama her wagt adamlyk derkar,
Aňlamaý söýleme: «tamda gulak bar»,
Iç syryň kişige aýdyjy bolma.

Daň atanda molla çagyrap azan,
Bozulmazmyş hergiz kysmatda ýazan,
Ýigitlik bostandyr, garrylyk — kazan,
Bostany hazana satyjy bolma.

Kitabyn açyban okan molla diýr,
Gögerer ýagmyryň suwy birle ýer,
Alkyşy, patyha, doga birle är,
Mazluma sütemlik ediji bolma.

¹ *Sahyby-mansap* – derejeli, emeldar.

Döwletli ogullar ýaşda baş bolar,
Ýaşaganda, bidöwletler ýaş bolar,
Rehimsiz zalymlar bagry daş bolar
Barar ýere kesek atyjy bolma.

Är ýigit balasy bara pur¹ bolar,
Gamçysy elinde ýaman zor bolar,
Märeke görmegen ýigit har bolar,
Bolar-bolmaz sözi aýdyjy bolma.

Eý köňül, gel imdi haky tapaly,
Nesibe merkebin² münüp çapaly,
Aýdarlar: hak ermiş mähri-wepaly,
Hergiz öz sözüňden gaýdyjy bolma.

Men diýdim bir niçe pendî-nesihat,
Bilseň nesihatdyr, ýogsa — pesihat³,
Pesihat bilmegil, barça nesihat,
Ýalغانçy sözleri aýdyjy bolma.

Magtymguly, göwnüňdedir köp arman,
Tapmady derdine akybet derman,
Ýetişer bir günü hakdan bu perman,
Gaflat düşeginde ýatyjy bolma.

¹ *Pur* – doly.

² *Merkep* – ulag.

³ *Pesihat* – owadan söz.

Seni

İçki syryň aýtma her bir namarda,
Syryň ile ýaýyp, paş eder seni.
Ogry-kezzap bilen obadaş bolma,
Malyndan aýyryp, aç eder seni.

Sam-sam adam bilen oturma, turma,
Zynhar, namart bilen hemsöhbət gurma,
Gadyrdan dostuňdan ýüzüň öwürme,
Barsaň depesine täç eder seni.

Bir goç ýigit näzenine ýar bolsa,
Jemalyny bir görmäge zar bolsa,
Aralykda bir şum rakyp bar bolsa,
Ýagşy dostuň bilen oç eder seni.

Sopular ýaňylyp, aýtmaz senany,
Säher tursaň geçjek barça günäni,
Aýtmawer gyýbat söz, etme zynany,
Dowzahyň oduna duş eder seni.

Magtymguly, ile ýaýdym nesihat,
Zynhar, ýaman bilen bolmagyl ülpet,
Hudaý berse sagadatly bir perzent,
Garrygan çagyňda ýaş eder seni.

Daşy syndyrar

Ykbalyň oýansa, döwlet ýar bolsa,
Daga azy ursaň, daşy syndyrar;
Täleýiň ters gelse, bagtyň şor bolsa,
Paludanyň peri dişi syndyrar.

Ajalyňdan gorkup, girseň ummana,
Gorkudan ne peýda gidejek jana,
Ömrüň ahyr bolup, dolsa peýmana, —
Haşhaşyň samany başy syndyrar.

Bar sözüne gulak goýgul bileniň,
Ahyry hiç ýere ýetmez ýalanyň,
Ömri-saly artar alkyş alanyň,
Gargyş galyndyrmaz, ýaşy syndyrar.

Akylyň sözünden köňül söýüner,
Akmagyň işinden zehin käýiner.
Muhannes giň ýerde akyl saýynar,
Dar ýerde akly-huşy syndyrar.

Magtymguly, çölde gezen naşyny,
Bilik sorma, köp sürdi diýp ýaşyny,
Dar mejlisde doly berseň aşyny,
Aşny iýe bilmez, käşi¹ syndyrar.

¹Käşi – syrçaly gap.

Gitmezmiş

Iller heý, Mejnun dagynyň
Serinden duman gitmezmiş;
Müňküre bilin bereniň
Köňlünden güman gitmezmiş.

Goýna gardaş bolmaz gurtdan,
Dileg etme her namartdan,
Tä ölinçä goç ýigitden
Parh ýeter, zyýan ýetmezmiş.

Gapyl adam ogly bilmez,
Ölümini ýada salmaz,
Maly-mülküň peýda kylmaz,
Ýanyňdan iman gitmezmiş.

Aşyklar terki-jan etsin,
Gözde ýaşyn rowan etsin,
Goç ýigitler yhsan¹ etsin,
Yhsany reýgan² gitmezmiş.

Magtymguly, galdyň derde,
Işiň düşmesin namarda,
Kyýamat günü jomarda
Dowzahdan zyýan ýetmezmiş.

¹ *Yhsan* – haýyr

² *Reýgan* — biderek, zaýa; mugt.

Olmasyn

Eý ýaranlar, musulmanlar,
Däli köňül joş olmasyn;
Ýene bir ýagşy ýigide
Ýaman hatyn duş olmasyn.

Her kim alsa hakdan rehnet,
Gider gaýgy, galmaz mähnet,
Arslan bolsa durmaz döwlet, —
Hiç ülke bibaş olmasyn.

Täsip edip at besläne,
Ýoldaş bolsun haýr aslyna,
Haram aşap, şer isläne
Uzak ömür ýaş olmasyn.

Her kimiň öz synasynda,
Akyl görner beýnisinde,
Iki dostuň arasynda
Ýaman-ýowuz iş olmasyn.

Her kişiniň öz zürýaty —
Jan hoşy, köňül kuwwaty;
Artsyn jomardyň döwleti,
Muhannesde aş olmasyn.

Bir yşk düşse adam serne,
Uky gaçyp, köňül urna,
Iki söwgüli bir-birne
Ýakyn olsun, daş olmasyn.

Sözüm sözlense her çaklar,
Akyly bolan gerçekler,
Bir iş düşende goçaklar
Iş görmedik ýaş olmasyn.

Il içinde özün öwer,
Dag-dumany başdan agar,
Ýigide nogsany deger,
Namartlar ýoldaş olmasyn.

Sözle heý, aşygym, sözle,
Gel, kyýamatlygyň gözle,
Magtymguly, syryň gizle,
Her namarda paş olmasyn.

Läle getirmiş

Asmanyň ýüzleri minewwer¹ bolsa,
Zemin ýaşyl geýip, läle getirmiş;
Huda buýrugyndan aýrylan juwan
Oýnaşyndan haram küle getirmiş.

Ozal akan ýerden akarmyş aryk,
Özün öwen ýigdiň tanapy çüýrük,
Mertden aşna tutsaň, abraýyňa şärik,
Namart aşnasyna hile getirmiş.

Her kim öz adyna möhür gazdyrar,
Ýazylan takdyry kimse bozdurar?
Ikiniň sylagy birni azdyrar,
Taýak bir дәlini ýola getirmiş.

Magtymguly, ger doýursaň bir aýy,
Mälimdir, tapar sen bu ýerde hajy,
Bir ýagşylyk etse adam biweji, –
Her mejlisde ýüz ýol tile getirmiş.

¹ *Minewwer* – ýagty.

Biwepalardan

Gözlöp köňül berme biwepalarga,
Bak: kim wepa görmüş biwepalardan?
Goýma özüň ýersiz bu jepalarga,
Kim bähre tapypdyr bu jepalardan?

Yşkyň owazasyn diňle daşyndan,
Jan jebrinden gorksaň, barma başyndan,
Serişdäň kem bolsa yşkyň işinden,
Bar, habar al gören mübtelalardan.

Sözüm nesihatdyr, bir gulak salyň,
Bendesi men söze hyrydar guluň,
Kyrk oýnaşly hatyn ýagşydyr, biliň, –
Şereňiz¹, köp tilli kethudalardan.

Ýatma, Magtymguly, aşretiň söýüp,
Munça ýatajak sen kepeniň geýip,
Hajatyn tiz bitir — hojany goýup,
Dileg eder kimse gul-gedalardan.

¹Şereňiz – şerçi, dawa-jenjel agtarýan, dawakeş.

Näbilsin

Harazban eline düşse algyr baz,
Ganatdan aýyrar, gadryn näbilsin,
Bir çopan goluna degse bir almaz,
Çakmakdaşy eder, gadryn näbilsin.

Kämil bolmaz ol şerbetden datmagan
Pähim eýlemez söz magnyga ýetmegen.
Däli-Mejnun yşk eseri etmegen
Perizat Leyliniň gadryn näbilsin.

Dynçlygyň gadryny bilmez armagan.
Beglik ede bilmez berim bermegen
Çölde açlyk muşakgatyn görmegen
Öýde yssyg nanyň gadryn näbilsin.

Ötenden soň, adam aňlar döwletin,
Bilmez döwlet bilen geçen nobatyn,
Çekmän kişi bimarlygyň zähmetin,
Bu gözəl saglygyň gadryn näbilsin.

Rismanyn¹ berk edip, labyr² salmaýan,
Girdaba ugraşar häzir bolmaýan,
Keştisi kölegde bendil almaýan,
Gury gara ýeriň gadryn näbilsin.

¹ *Risman* – ýüp, tanap.

² *Labyr* – leňner, ýakor.

Garry, ýigit bir ykrarda durmasa,
Ulag gadryn bilmez, kişi armasa,
Ördek, guba gazlar çöli görmese,
Ser-çemenli köl gadryn näbilsin.

Aýrallyk oduna ýanyp-bişmeýen,
Zalymlar elinden ülke aşmaýan,
Watandan aýrylyp, ýalňyz düşmeýen
Ülkesinde il gadryn näbilsin.

Magtymguly diýer, ýaru-hemdemge,
Geliň şükr edeliň, dostlar, bu demge,
Zatynda söz pähmin bilmez adamga
Müň many söz diýseň, gadryn näbilsin.

At ýanynda bellidir

Eşek özün egsik saýmaz bedewden,
Gymmat etseň, at ýanynda bellidir;
Bedew diýgeç, hemme bedew deň bolmaz,
Çyn bedewler meýdanynda bellidir.

Ogланlykda bilmez idiň, beg idiň,
Ýamana hiç ýokmaz sözüň-öwüdiň,
Aryf bolsaň, aslyn sorma ýigidiň,
Edebinde, erkanynda bellidir.

Bu jahandan doýmaz gözüň, siýr¹ olmaz,
Her tilkiden ýolbars olmaz, şir olmaz,
Ýigit diýgeç, hemme ýigit bir olmaz,
Goç ýigitler myhmanynda bellidir.

Döwlet bolsa goç ýigidiň başynda,
Hemaýatly ili gerek daşynda,
Ýigit özün maglum eder işinde,
Gylyjynda, zybanynda bellidir.

Magtymguly, garyplaryň gözýaşy
Daglary ýandyrar, erider daşy...
Pakyr a jebr eden zalymyň işi
Ruzy-magşar diwanynda bellidir.

II biläni

Belent daglaryň başynda
Bulut oýnar sil biläni;
Goç ýigide toýdur-baýram,
Her iş gelse il biläni.

Dil bilenler gün bolupdyr,
Altyn, kümüş zeň bolupdyr,
Peşe kaçan deň bolupdyr,
Ugraşanda pil biläni.

¹ *Siýr bolmak* – doýmak.

Otlaga gaçar buzawlar,
Öňün başlar ýagşy gäwler¹
Tanalar ol has bedewler
Köne ýyrtyk jul biläni.

Hak bendesi haka çapar,
Ýaman öz pälinden tapar,
Magtymguly, aýbyn ýapar
Iş kylyjy dil biläni.

Ili gözlär

Ilinden aýra düşen
Ah urar, ili gözlär;
Ýolundan aýra düşen
Jäht eder, ýoly gözlär.

Gökde pelek gerdandyr,
Halk ýerde sergerdandyr,
Ne bazygär² jahandyr, —
Göz açan maly gözlär.

Kimlerde altyn täçdir,
Kimler saýyl-mähtäçdir,
Kimler düýpden gallaçdyr.
Kim ýüpek haly gözlär.

¹ Gäw – sygyr.

² Bazygär – oýunçy.

Kim nan tapmaz iýmäge,
Kim ýer tapmaz goýmaga,
Kim don tapmaz geýmäge.
Kim tirme-şaly gözlär

Bu jahan bir puştadyr,
Kim zende, kim küştedir¹.
Her bende bir işdedir.
Her kim bir haly gözlär.

Heňnam² uzyn, ömür az.
Çahar³ pasla başdyr ýaz.
Gökde ganat ýaýan gaz
Gözleri köli gözlär...

Magtymguly, huş eýläp,
Gezgin, didäň ýaş eýläp,
Däli köňül joş eýläp,
Ýüz müň hyýaly gözlär.

¹ *Küşte* – heläk bolan, öli

² *Heňnam* – döwür.

³ *Çahar* (*çar*) – dört

Don gerek

Ne bela sen, adamzat,
Çyplak dogduň, don gerek;
Ak süýt emdiň, ulaldyň,
Hem aglar sen, nan gerek.

Ataň hoşnut¹ bolmaga,
Eneň mährin salmaga,
Ýediňde din bilmäge,
Okyrsyň, kuran gerek.

Saraldar sen dilbendiň,
Ýognalar biliň-bendiň,
On başde arzuwmendiň –
Gyz gerek, juwan gerek.

Juwan gerek guçmaga,
Aýşy-aşret açmaga,
Ondan soň iýp-içmäge,
Bir tükenmez nan gerek.

Könlün ynjdyp halkyň,
Hoşnut etseň öz hulkuň,
Rum, Pereň bolsa mülküň,
«Heniz azdyr», kän gerek.

¹Hoşnut – şat,razy.

Ýatsañ düşekde bimar¹,
Ýssy etmese timar,
Zer dökseň harwar-harwar²,
Göze ilmez, jan gerek.

Doga bilen är dörär,
Ýagmyr bilen ýer gögär,
Är oldur – alkyş alar,
Ýerlerge baran gerek.

Ajal geler, oýda ýok,
Görmek ýylda-aýda ýok,
Hiç bir zatdan peýda ýok,
Bir nury iman gerek.

Magtymguly, ýol gitmäge,
Söz aslyn pikir etmäge,
Bir magny pähm etmäge,
Akyly ýaran gerek.

¹ *Bimar* – syrkaw, hassa.

² *Harwar* – eşek ýüki.

Dag saýar

Daglar ýeriň myhydyr,
Depe özün dag saýar;
Çekik aýdar: «bilbil men»,
Çarlak özün zag saýar.

Güýjünden-kuwwatyndan,
Dünýäniň nobatyndan,
Her kişi yzzatyndan,
Bedasyl özün beg saýar.

Nadanam, zat bilmenem,
Bir kemine gul menem,
Sirke¹ aýdar: «bal menem»,
Nebit özün ýag saýar.

Habar alsaň birewden,
Özün kem saýmaz döwden.
Öz ýanynda bedewden
Eşek özün ýeg saýar.

Magtymguly, bir guldur,
Gullugyna kaýyldyr,
Ahmak özün akyl diýr,
Tentek özün sag saýar.

¹Sirke – uksus.

Ata meňzär

Oba daşyndaky depe
Eýerlenen ata meňzär;
Ýaramaz ärler zer bilen
Ýazylan bet hata meňzär.

Bu dünýä bir düýpsüz derýa,
Gark eder, bolma biperwa,
Magrur olma, pany dünýä
Gezekli nobata meňzär.

Gardaşsyza kuwwat ýokdur,
Ogulsyza döwlet ýokdur,
Aýalsyza aşret ýokdur,
Hoş günüň hasrata meňzär.

Ýamandan ýagşy set bolmaz,
Asly ýagşylar bet bolmaz,
Dünýälikden döwlet bolmaz,
Ogul çyn döwlete meňzär.

Ýatan ýeri – ýylan goýny.
Asylany – itiň boýny,
Pis äriň ýagşy hatyny
Dürri-bigymmata¹ meňzär.

¹*Dürri-bigymmata* – gymmaty, gadry bilinmeýän dür.

Burç bilen duz täze ýara
Awy gatar rozugäre,
Ýaman hatyn ýagşy äre, –
Tükenmez töhmete meňzär.

Magtymguly, namyradam,
Iller hoşdur, men naşadam,
Söz manysyn aňmaz adam
Bir guruksyz ite meňzär.

Ýalydyr

Ýaman ýagşa ýoldaş bolsa,
Awulyk ičen ýalydyr;
Aýryla bilse, awusy
Içinden öčen ýalydyr.

Adam aýrylsa huşundan,
Gorkar ýatanda düýşünden,
Eýýama baksaň, işinden
Şu könlüm geçen ýalydyr.

Bedasyl ykbaly ýörmek,
Öýsüz eline mal bermek,
Akmaga syryňny bermek
Öz aýbyň açan ýalydyr.

Öter ömrüň – dünýä seýlin,
Hak ýoluna bagla biliň,
Agzy ala bolan iliň
Döwleti gaçan ýalydyr.

Aňlamasaň, görde gizlen,
Akyldyr iş soňun gözlän,
Gepin tapyp, ýagşy sözlän
Misli dür seçen ýalydyr.

Ärden gitse ygtybarlar,
Sowar ondan dosty-ýarlar,
Hünärli, ykbally ärler
Malu-pul guçan ýalydyr.

Magtymguly, yllatly göz,
Haraba döner degse duz,
Märekede bir jaýsyz söz
Çermenip... ýalydyr.

Hasy näbilsin

Öz gadryny özi bilmez adamdan,–
Aňlamazlar amu-hasy näbilsin?
Ne tama bar çakyr ißen gedemden,
Buzahor ýagşyny, ýasy näbilsin?

Ýamana ýagşy söz ýokmaz, taşlanar,
Aňlar äriň oýlanmasy güýçlener,
It ýalyň topraga dökseň, hoşlanar,
Topragy, tabagy, tasy näbilsin?

Aňla sözüň, ner zarbyny ner tanar,
Har bakan har tanar, zergar zer tanar,
Eý ýaranlar, är ýigidi är tanar,
Namartlar ýagşyny, pisi näbilsin.

Magtymguly aýdar: sözlerim hakdyr,
Emma ki hak söze ten beren ýokdur,
Bir gözli diýmese: garadyr, akdyr,
Kör pakyr kümüşi, misi näbilsin?

Çatyp bolmaýyr

Beýik dagyň başyndaky üç agaç,
Düýbi bir bolmasa, çatyp bolmaýyr,
Düýe ýaly dagda ýatan daşlary
Gol bilen göterip, atyp bolmaýyr.

Kelte diňden bolmaz beýik minara,
Ýaman heleý duşsa bir ýagşy äre,
Başyn kesip, ganyn döküp kenara,
Ýa öldurip, ýa-da satyp bolmaýyr.

Il içinde seniň ulalsa adyň,
Seni ýaman görmez ýakynyň, ýadyň,
Golunda bolmasa bir gerek zadyň,
Meniňki diýip, başyn tutup bolmaýyr.

Pakrylar mal istär, baýlar zer diýer,
Ýekeje eşekli: atym –ner diýer,
Dünýäge doýmak ýok, ýene ber diýer,
Köňül maksadyna ýetip bolmaýyr.

Magtymguly, sözüň diňlän bolmasa,
Nesihata gulak salan bolmasa,
Ýigit köňül söýenini almasa,
Dync alyp, parahat ýatyp bolmaýyr.

Ýagşy

Hoş gününde hoşlaşyban gezmäge,
Baryşmaga, gelişmäge ýat ýagşy.
Gam gününde, galmagalyň üstünde
Dogan ýagşy, gardaş ýagşy, zat ýagşy.

Halal işle, ahyretde wehmiň bar,
Pakry ynjytma, köňül rehmiň bar,
Aşyk aýdar, azda-köpde pähmiň bar,
Akyl bolsaň, söze gulak tut ýagşy.

Ýürek daýanjydyr ogul-zürýaty,
Şirin mahbup erer süňňüň kuwwaty.
Ýigidiň dünýäde üçdür myrady:
Mahbup gerek, ýarag gerek, at ýagşy.

Mollalar ahyret sözün söýlärler:
«Müňkür olma, geljek işdir, eýlärler»
Kim biler ki ahyretde neýlärler,–
lýip, içip, münüp, guçup öt-ýagşy.

Nefg¹ almaýan kişi sözden, öwütde,
Aýralygy ýokdur gury söwütde,
Deň-duş bilmez, magny aňmaz ýigitden
Agylynda yssy beren it ýagşy.

¹Nefg – nep, peýda.

Magtymguly, dostdan syryň gizleme,
Biwepadyr, nämähremi gözleme.
Ümsüm otur, halk içinde sözleme,
Sözlär bolsaň, söz aslyna ýet ýagşy.

Gelen-de bardyr

Günde ýüz müň göç hem bolsa ol dünýä,
Ol mukdar bu dünýä gelen-de bardyr.
Ýüz müň akmak bolup gitse raýyna,
Ýüz müň özün ýola salan-da bardyr.

Ýüz müň derwüş syna daglap oturan,
Ryýazatda¹ bilin baglap oturan,
Niçe ýerde görseň, ýyglap oturan,
Ýüz müň ýerde bigam gülen-de bardyr.

Seýran etseň bu dünýäniň tört burçun,
Garyşypdyr halal, haram, arwah, jyn...
Nijeler tämizläp ýol giderler çyn,
Nije ýüz müň gümra bolan-da bardyr.

Ugursyz eýýamlar, aňlamaz ärler,
Käşki soran bolsa, saçaýdym dürler..
Kany ol Süleýman, Rüstemler, şirler
Diýmäň, busup, sypyp galan-da bardyr.

¹ *Ryýazat* – terkidünýälik, durmuşdan el çekmek.

Magtymguly, köňle gaýgy getirme,
Bu bir iş wagtydyr, özüň ýitirme,
«Sözüm aňlan ýok» diýp, ümsüm oturma,
Jahan giňdir, çendan bilen-de bardyr.

Ykbal bolmady

Köp ýigitler gelip geçdi jahandan,
Niýetine görä ykbal bolmady.
Gerdişi keç gahba pelek elinden
Ertiri şat bolan öýlän gülmedi.

Günde kepen biçer bu ajal-haýat¹,
Bir beladyr, hiç gutarmaz bu saýýat.
Pelle-pelle aşak düşer adamzat,
Bu gün görenleriň ertä galmady.

Bir degişhanadyr dünýäniň ýüzi,
Nesihatym diňle, eşit bu sözi.
Ajal ýetip adam ýumulsa gözi,
Göýä bu dünýäge geldi, gelmedi...

Hemaýun gorganyn saldyran Harun,
Dünýäni dört bölen kany Peridun?
Kyrk şähri gyzyldan dolduran Karun —
Gözi gumdan doldy, puldan dolmady.

¹ *Haýat* – biçimçi, geýim tiken.

Magtymguly haýran, her ýana bakar,
Bu ne gudrat işdir: suwdan ot çykar,
Ýagşy oguldan rahmet argyy akar,
Lagnatkerde ogul boldy, bolmady.

Köňül hoşundadyr

Köňül bir beden şahydyr,
Her söz köňül hoşundadyr,
Ýedi yklymnyň tagtynda
Her biri bir işindedir.

Daglaryň çykyp-inmesi,
Çohlaryň göçüp-gonmasy,
Dünyäniň agyp-dönmesi
Pelegiň gerdişindedir.

Kimdir bu dünýäde galan?
Maňa çyndyr, size ýalan,—
Bir akdyr, bir gara ýylan¹
Her kimsäniň başyndadyr.

Degresi zümerret daşly,
Ner babatly, kerk gardaşly,
Altyn tagtly, almaz täçli
Döw begleri daşyndadyr.

¹Bir akdyr, bir gara ýylan — gije-gündiz manysynda.

Aýlanar geçer eýýamlar,
Gojalar gurlan eýwanlar,
Gündiz gören aşna janlar ?
Gije ýatsa düşündedir...

Üç essesi däli derýa,
Bir esse ýerde müň gowga,
Kim biler, bu köne dünýä,
Ýa reb, niçe ýaşyndadyr?..

Magtymguly diýr, haraýdyr,
Ajal okdur, pelek ýaýdyr,
Dünýä bir köne saraýdyr,
Adamzadyň gaşyndadyr.

Pygan eglenmez

Bilbil hujüm eden howaly baglar,
Bilbil senden gider, pygan eglenmez,
Ýagysly, ýagmyrly ümürli daglar,
Siller senden gider, duman eglenmez.

Adam ýaradylmyş belentli-pesli,
Akylyly, pikirli, aňly, paýhasly,
Ýigitlik – göýä bir ýaz günnüň pasly,
Bahar senden gider, zaman eglenmez.

Gelene garşy çyk, bolsa mejalyň,
Ýagşy tutawergil niýetiň-päliň.
Dünýä döwranynda açyk tut eliň,
Döwür senden gider, döwran eglenmez,

Bu dünýä gowgadyr, bir galmagaldyr,
Kimi berhä-berdir, kim alha-aldyr.
Ýigitler, bu dünýä şuňa mysaldyr,
Bark urar asmanda, baran eglenmez.

Bir menzildir, üç gün iýip-içensoň,
Ornaşyp, giňirnip, bilin açansoň,
Üzeňňiň çekerler, tört gün geçensoň,
Baş günden ýokary myhman eglenmez.

Goýnun açar bir gün, ýer seni gizlär,
Gara gumdan dolar bu gara gözler,
Adyňa buýsanma, çemenli düzler!
Çemen senden gider, seýran eglenmez.

Magtymguly aýdar aryf dostuna,
Kim galar düşmeýen ajal destine?
Pelek bir gün salar ýeriň astyna,
Agyzdan til gider, zyban eglenmez.

Göze myhmandyr

Gara daşdan gara gyly saýlan göz,
Çöňňeler görejiň, göze myhmandyr.
Gelen aş diýp gelmez, turşutmagyl ýüz.
Nana mähtäç däldir, söze myhmandyr.

Agyrdyr heňňamlar, uzakdyr ýollar,
Soraşsa ýigitler, sözleşse tiller,
Baharda açylan reňbe-reň güller
Bir pasyl açylar, ýaza myhmandyr.

Ne azym hünärler, ne syrly işler,
Ne howaly daglar, belent agaçlar,
Altmyş elwan, ýetmiş dürli iýmişler
Agaçdan aýrylar, güýze myhmandyr.

Ýigidiň bolmasa ýaragy, aty,
Şony belli biliň, ýokdur gaýraty!
Gojaldykça, gider süňňüň kuwwaty,
Ýigitligiň zory dyza myhmandyr.

Bu dünýä yüzüne gülüm-gülümdir,
Jepasy köp bolar, jebri zulumdyr,
Her niçe yaşasaň, ahyr ölümdir,
Eziz janlar tende bize myhmandyr.

Haky ýada salsaň hakdan gorkyňa,
Şeýtan ara düşer, goýmaz erkiňe.
Guba juwan, guwanmagyl görküňe,
Gojalar sen, görküň ýüze myhmandyr.

Magtymguly aýdar, iller, özümde,
Ölüm ýadymdadyr, gorky gözümde,
Her niçe ýaşasaň ýeriň ýüzünde,
Adam ogly bäs gün duza myhmandyr.

Dünýä heý

Suw ýüzünde gezen nije gämini,
Bir gün agdarar sen saly, dünýä heý!
Adam ogly barmaz bolsa zzyňdan,
Munda diýp aldar sen maly, dünýä heý!

Kimse bilmez haçan tükener demiň,
Gabyr bolar bir gün basan gadamyň,
Döwran gerdişinde gapyl adamyň
Üstünden salar sen ýoly, dünýä heý!

Habarsyz geler sen, ýaka tutar sen,
Ýagşy eýläp, ýaman eýläp öter sen,
Bir gün aşymyza awy gatar sen,
Owal aldap biýr sen baly, dünýä heý!

Aramyň ýok, kararyň ýok, dynmaz sen,
Gije-gündiz gan içer sen, ganmaz sen,
Ahyr ne belaň bar, soňun sanmaz sen,
Ýykylygyn, ýumrulgyn, loly dünýä heý!

Aýlanar gys geçer, ýaz, tomus güyz hem,
Tap getirmez oňa dag, deňiz, düz hem,
Ahyry geçermiz üstünden biz hem,
Guwgaryp galar sen haly, dünýä heý!

Köpleri ýok etdiň, kânini tutduň,
Muhammet hak resul janyny ýutduň,
Nemrut, Karun, Süleýmanyny nätdiň?
Şumudy etgeniň häli, dünýä heý!

Hemme adamlary salyp sen gama,
Ýaş, garry zzyňda, sergerdan heme,
Bir mada¹ eşek sen, gelip sen deme,
Gasygy gam bilen doly, dünýä heý!

Magtymguly, dünýä syryn duýmaz sen,
Bu gün gördügimiz ertä goýmaz sen,
Nije wagtdan bäri iýip doýmaz sen,
Aklyny aldyran däli, dünýä heý!

¹ *Mada* – urkaçy.

Berme pelege

Pelek bazy bermiş jümle jahana,
Meniň ygtyýarym berme pelege,
Köňül guşy uçup gitse her ýana,
Mähtäç etme ganat, guruk-ýelege.

Bidöwlet ynanjaň, käsip käýinjeň,
Ýedi ýeser bolsa, biri göwünjeň,
Baý halky ýaňra bor, garry – öwünjeň,
Çalyp bolmaz çal agarsa çelege.

Orda başy bolmak äre kyn bolar,
Parça geýse, gyz-oglyna syn bolar,
Dul gözüne garry näzenin bolar,
Ýene gözün aýlar köre, çolaga.

Çepine aýlanan çarhy pelekdir,
Dünýä gelen adam ogly heläkdir,
Yetmiş iki millet bölek-bölekdir,
Bu bölekden goşman özge bölege.

Ýol üstünde ölsem, ýola atsalar,
Razy men, üstümden basyp ötseler,
«Magtymguly» diýip, adym tutsalar,
Gören göz jort atar, eşden gulaga.

Çaldy gitdi

Bu dünýä bazygärdir,
Bazysyn çaldy gitdi;
Gümra edip nijäni,
Ýoldaş diýp aldy gitdi.

Akyl, pikir et her haçan,
Ýüz gonan bar, ýüz göçen,
Tagty asmandan uçan
Süleýman öldi gitdi.

Ýa mürewwetli şahym,
Umydym, kyblagähim,
Munça ýygnap Ybrahym
Niçäni aldy gitdi.

Jigerin daglaý-daglaý,
Zünnaryn baglaý-baglaý,
Nijeler aglaý-aglaý,
Nijeler güldi gitdi.

Nijeler güle dönmüş,
Gül ýanyp küle dönmüş,
Nijeler guma dönmüş,
Nijeler soldy gitdi.

Akmaklyk bilen özüm,
Bilmedim sözlän sözüm,
Magtymguly, diýr, gözüm
Gan ýaşa doldy gitdi.

Iliňi

Gel, köňül, men saňa öwüt bereýin:
Yrak kylma görer gözüň-iliňni;
Gymmatyn gaçyrma, ýerinde sözle,
Uzatmagyl her näkese tiliňni.

Doga eýle, bir söz diýseň aşagyn,
Hormatlagyl gözel iliň uşagyn,
Ýazdyrmagyl, mäkäm eýle guşagyň,
Ýeri bardyr, ajap sakla biliňni.

Çagyrylmaz jaýda görünme, barma,
Başarsañ, sopynyň ýüzüni görme,
Pikir-zikriň dünýä malyna berme,
Karuna ogşatma tutan päliňni.

Sözüne ber jowap, her kes sorasa,
Özüň yrak eýle, namart ýörese,
Bir misgin telmuryp, ýyglap garasa,
Baha gurma, mugt berginiň malyňny.

Gorkma namartlaryň köp diýp sanyndan,
Gara görse, bary geçer janyndan,
Ugrun tapsaň ötmäwergil ýanyndan,
Bahyllardan yrak eýle ýoluňny.

Akylly baş köpdür, akyl kesen azdyr,
Datma şerap, uzak içseň ol azdyr,
Mert köňlünde daýym bahardyr-ýazdyr,
Mejnun umman içre salma salyňny.

Magtymguly, akyl başymdan uçdy,
Ykbalym ýatypdyr, döwletim göçdi,
Pir-kazylar para istäp, gol açdy,
Haram eýle, emma berme puluňny.

Bagtym garadyr

Bu ne bela, bu ne hasrat, ne gowga!
Rehm eden bolmady, bagtym garadyr;
Nalyş etsem, arzým ýetmez ol huda,
Rehm eden bolmady, bagtym garadyr.

Pelek dost bolupdyr ala göz bile,
Derdimi diňlemez, diýsem söz bile,
Ilimni ugratdy dagy-düz bile,
Rehm eden bolmady, bagtym garadyr.

Görogly dek gaýratymdan aýryldym,
Gojalyp men kuwwatymdan aýryldym,
Iki didäm – zürýatymdan aýryldym,
Rehm eden bolmady, bagtym garadyr.

Şamu-säher ýata bilmän parahat,
Ýüregim telmurar, köňül bitakat,
Käbäm, kyblam, gardaş – boldular wepat,
Rehm eden bolmady, bagtym garadyr.

Pelege duş gelse gaçyp gutulmaz,
Tartar oky adam ogly, atylmaz,
Ýeke äriň ömür ady tutulmaz,
Rehm eden bolmady, bagtym garadyr.

Deňim-duşum her bir käre bulaşdy,
Dostlar yrak düşdi, hijran dalaşdy.
Yhlasym, myradym gama ulaşdy,
Rehm eden bolmady, bagtym garadyr.

Başyma şum pelek her gün sürüner,
Ýowuz düşen göwre kime direner,
Ýamanlar gözüne eziz görüner,
Rehm eden bolmady, bagtym garadyr.

Serwanym azaşdy, dargady malym,
Ykbalym keç turdy, gitdi hyýalym,
Altmyşa azm urdy gartaşan salym,
Rehm eden bolmady, bagtym garadyr.

Gama erkim berdim, huşum dargatdym,
Saraý weýran, kerwenimi ugratdym,
Meňli hanym, yşk söwdasyn unutdym,
Rehm eden bolmady, bagtym garadyr.

Bu dünýä çohlara bipaýan boldy,
Garyp golun serdi, gury san boldy,
Namartlar mert boldy, ile han boldy,
Rehm eden bolmady, bagtym garadyr.

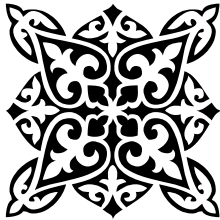
Ah, neýleý ötürdim ýigitlik çagym,
Daragty gurady, boş galdy bagym,
Dumany sowuldy, eredi dagym,
Rehm eden bolmady, bagtym garadyr.

Magtymguly, ýetmez ýyglap kararym,
Boş galdy dükany, dargady barym,
Paý¹ astyna düşdi namysym, arym,
Rehm eden bolmady, bagtym garadyr.

¹Paý – aýak.

III

SOSIAL-TANKYDY ESERLER

Gaça başlady

Indi bildim zamananyň azanyn,
Ýamanlar ýagşydan gaça başlady;
Gaýta bedasyllar asylzadadan
Pisint etmän, töre geçe başlady.

Ryýa¹ boldy köpüň okan namazy,
Taňry hiç birinden bolmadyrazy,
Pygamber ornunda oturan kazy
Para üçin elin aç a başlady.

Şalarda galmady hökmi-adalat,
Bir pul üçin müfti berer rowaýat,
Bil: bu işler – nyşanydyr kyýamat,
Zalymlar bitoba öte başlady.

Pakylar horlanyp, ýüzün sarardyp,
Kim töresin tapyp, reňgin gyzardyp,
Zalymlar mazluma syrtyň gabardyp,
Gamçysyndan ganlar saça başlady.

Alymlar sözüne amal bolmady,
Mynapyklar² ýaradany bilmedi,
Sopular pirinden taglym almady,
Dünýä üçin dinden geçe başlady.

¹ *Ryýa* – ikiýüzli, ýalan.

² *Mynapyk* – hudaýsyz, pidul.

Bir para sopylar «sopy men» diýer,
Soramaz, zalymlar tagamyn iýer,
«Bizi ýagşy kişi diýsinler» diýer,
Her işikde halka gura başlady.

Garryga aýlandy biz gören ýaşlar,
Dolandy aýaga biz gören başlar,
Bimahal ýük baglap indi argyşlar
Ahyret kastyna göçe başlady.

Akyl bolan gamda ýüregin ezip,
Derdiniň dermanyn soraglap gezip,
Zamananyň pisat¹ bolanyn ýazyp.
Panydan bakyýa geçe başlady.

Asylsyz begleriň nobaty ýetdi,
Gaýta şugul haramyga söz ýetdi,
Dünýäde kim galyp myrada ýetdi?
Muhapbet² çyragy öçe başlady.

Kazy bolan bir jowapda durmady,
Gije mähnet tartyp, kitap görmedi,
Şerigat ugrunda dogry ýörmedi,
Nebs üçin imansyz öte başlady.

¹ *Pisat* – erbet, bozuk.

² *Muhapbet* – söýgi, yşk.

Magtymguly aýdar, barha ýol tany,
Bäş gün synamaga iberdi seni,
Senden ozal öten jananlar kany?
Her kim nobatynda öte başlady.

Aý-günüňiz batmaga

(Sopular)

Altmyş ýaşan, ýetmiş ýylky sopular,
Az galypdyr aý-günüňiz batmaga,
Çöl ýerlerde tazy görmän, tilkiler
Hyýal eder ýatan şiri atmaga.

Garga diýer, ýokdur men dek şabaza,
Müň garga ýygnansa degmez bir baza,
Güne gargyş eden sary kelpeze¹,
Dem çekedir aždarihany ýutmaga.

Agsak keyik müň garsaga ýetdirmez,
Şir beçesi togsan tilkä atdyrmaz,
Öli ýylan müň kelpezä ýutdurmaz,
Akyl gerek bu işlere ýetmäge.

¹ *Kelpeze* – hažžyk.

Ýetmiş ýaşap, ýat etmezler topany,
Hormat bilen oýnadarlar gahbany¹,
Müňkürler jem bolup, ýykdy Kábäni,
Ýezit gitdi agaçlaryn satmaga.

Görüň bu eýýamy, pelek gerdişi –
Pakyr a zulm etmek boldy werdişi,
Hak ýolunda dogry gezen derwüşü
Goýmadylar öz halyna ýatmaga.

Ýüregim sabyrdan, gitdi karardan,
Ýaman işdir bogaz bolmak är-ärden²,
Bizara gelip men beýle diýardan,
Jür bolup men başym alyp gitmäge.

Magtymguly, bildim: bagtym biweçdir,
Ganymym güýçlüdir, ykbalym keçdir,
Niýetim Käbedir, hyýalym haçdyr,
Ykrarym bar haç towabyn etmäge.

¹ *Gahba* – loly.

² *Är-ärden* – bir adamdan bir adamyň ýaman gep eşitmegi, ýüregi çişmegi.

Başlady

Gömüldi derýalar, ýykyldy daglar,
Ýetimler göz ýaşyn döke başlady;
Orramsydan bolan haramhor begler
Ýurdy bir ýanyndan ýyka başlady.

Jemagatsyz azan bir gury sesdir,
Niçe mollaň okan ylmy hebesdir,
Kazylaryň käri çay bile nasdyr,
Bir bozuk nyşana tuta başlady.

Işanlary her gapyda tapylar,
Mollalarna ýok myjabat ýapylar,
«Öwliýä men» diýip, jögi sopular
Gygyryp, asmana böke başlady.

Çykar beýewana gyzy-gelini,
Ak ýüzüne ýapar gara telini¹,
Kemçinlik eýleýip ýygan puluny,
Düzedip özüne daka başlady.

Dünýäde süýthoryň pul ýygma derdi,
Baýlaryň mallary bizekat erdi,
Toba ediň, gözüm bir ýaman gördi,
Dost dostuň könlüni ýyka başlady.

¹ *Tel* – tar, saçyň bölegi, zülp.

Magtymguly, başa baglap selleler,
Aç böri deý ýortup niçe mollalar,
Halaldan, haramdan ýygnap gallalar,
Herne tapsa, dynmaý dyka başlady.

Aglar men

Eý ýaranlar, ömrümden
Geçdi diýip aglar men.
Gitdi aklym ornundan,
Çaşdy diýip aglar men.

Giden dönmez ýolundan,
Düşmez ýaman pälinden,
Diýanat halk elinden
Uçdy diýip aglar men.

Häzir biziň zamanda
Ýaman sözler zybanda,
Zulum işler jahanda
Joşdy diýip aglar men.

Bu eýýamda betkärler
Ýüz til bilen aldarlar,
Hany niçe dildarlar? –
Göçdi diýip aglar men...

Niçe sada deň-duşlar,
Şeýtan biligin başlar,
Ýüz öwürip gardaşlar
Gaçdy diýip aglar men.

Görüň pelegiň oýnun:
Üzer alymyň boýnun,
Niçe janlar ýer goýnun
Guçdy diýip aglar men...

Magtymguly, diýr merde,
Dünýä bentdir, ten perde,
Bu başym sansyz derde
Düşdi diýip aglar men.

Galmady

Bir sözüme bar, diýsem şaha, soltana.
Dostlar meňgi bolup, daman galmady;
Döwletli baýlaryň duz hareminde,
Desterhan kesilip, myhman galmady.

Gaýta gybatkeşler özün düzetti,
Süýthor dünýä bilen özün göz etdi,
Taňrydan bihabar goşun uzatdy,
Taňryny bir bilen merdan galmady.

Nirde şugul bolsa, boldy mugteber¹,
Dünýäni baky diýip, ýygnady çoh zer,
Aýdyp, ötüp gitdi ol Haýrul-beşer
Taňrydan gorkunçly myhman galmady.

Bahyl bolan baý adyny göterdi,
Pasyklar² pysk ile ömrün ötürdi,
Ähli-dil³ dünýäden özün gutardy,
Dertliler derdine derman galmady.

Halaýyk barçasý jesethor boldy,
Alymlar ylmyndan galdy, kör boldy,
Sypahy⁴ barysy parahor boldy,
Şa aldynda adyl diwan galmady.

Müfti öz sözüne kylmady amal,
Şerigat işine eýledi haýal,
Halk içine düşdi hyrs atly kesel,
Taňryny bir bilen ynsan galmady.

Gyzlar, juwanlarda galmady haýa,
Ýerden götermedi bereket-giýa⁵,
Derwüşler tagatyn eýledi ryýa,
Ýurtda keramatly işan galmady.

¹ *Mugteber* – ygtybarly.

² *Pasyk* – bozuk

³ *Ähli-dil* – ýürekdeş adamlar.

⁴ *Sypahy* – emeldar, harby gullukçy.

⁵ *Giýa* – ot, ösümlük.

Magtymguly áýdar, barha ýol tany,
Burunky¹ hemneşin² dostlaryň kany?
Abraý bile tabşyrawer bu jany,
Munda gelen ýary-ýaran galmady.

Fetdah

Eýran, Turan indi goluň astynda,
«Sürgün» indi bu döwrany, sen fetdah!
Külli türkmen oýnar çölüň üstünde,
Dökme, bilgil, nahak gany, sen fetdah!

Bu gün şa sen, erte geda bolar sen,
Ilden-günden, dilden jyda bolar sen,
Bir gün janyň çykyp, pida bolar sen,
Gazanypsyň çoh günäni, sen fetdah!

Gözüm ýetýär, bilseň, başym alar sen,
Ýa kündeläp meni çaýa salar sen,
Men hak diýdim, sen çoh günä galar sen,
Bu alyşyň bilen jany, sen fetdah!

Sen türkmeniň ilin, gülün soldurdyň,
Ganlar döküp, gözel ýurdum doldurdyň,
Şehit bolanlaryň serin galdyrdyň,
Unudar sen tagty-käni, sen fetdah!

¹ *Burunky* – öňki.

² *Hemneşin* – gürrüňdeş, ýürekdeş

Halkyň öji çohdur, ykbalyň ýaman,
Ýa öler sen, ýa zyndandyr bigüman,
Tagtyň synyp, diýme galar men aman,
Çünki zäher kyldyň nany, sen fetdah!

Permanyňdan talaň düşdi illere,
Goluň urduň nähak, gözde sillere,
Kyrk gamçydan buýurdyň näzik billere,
Derýa etdiň gözde huny, sen fetdah!

Aýyrdyň atadan, ene, gardaşdan,
Gollardan, aýakdan, sakaldan, saçdan,
Dendandan, zybandan, akyldan, huşdan,
Zyndan etdiň bu jahany, sen fetdah!

Aýyrdyň, aglaýyp galdy ýarlarmyz,
Pelege ýetendir tartan zarlarmyz,
Adamlar asylgy durýar darlarmyz,
Ýüzden tutduň, bil, gassaby, sen fetdah!

Pyragy, dert aýdyp, derde ýanmaly.
Gan ýuwudyp, zalym fetdah ganmaly,
Diri özüm, läkin öli sanmaly, –
Aňsa öldir, bu destany ol fetdah.

Ýörmeli boldy

Eý ýaranlar, musulmanlar,
Jebirde ýörmeli boldy.
Nije zähmet çeken janlar
Jepany görmeli boldy.

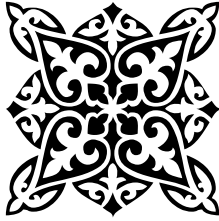
Jahan giňdir, melamat kän,
Arada köýdi şirin jan,
Üstümüzde rehimsiz han
Bil, ahyr urmaly boldy.

Azypdyr gökleň hanlary,
Kän görer bize hallary,
Goýman sürdi bar mallary,
Göz dikip durmaly boldy.

Magtymguly, aýama jan,
Biliň guşa, geý gazap don,
Hetden aşdy, bu zalym han
Ahyr tor gurmaly boldy.

IV

DURMUŐY GOŐGULAR

Çilim

Dostlarym, duşman biliň,
her kimsede bardyr çilim.–
Ile mahub eýlemäň,
bir lagnaty kãrdir çilim,
Sözleýen haly demi
bir apyýy¹ mardyr çilim,
Tartar özün özüne,
owsunçy zeňgardyr² çilim,
Nirde bolsa pasykylar,
ortada bardyr çilim.

Düşgeç ol mejlis era,
kim çeker, bimar eder,
Al bilen aldap seni,
her dem özüne zar eder,
Sag-salamat goýmagy
indi özüne ar eder,
Gol-aýagyn şel kylyp,
halk içre any har eder,
Bu sypatlar birle ol,
çekmäň ki, betkãrdir çilim.

¹ *Apy* – zãherli uly ýylan.

² *Zaňgar* – zeňli, posly, jirimli.

El götergil beýle nahak talaşdan,
Puluň köýer, janyň ýanar bu başdan¹,
Erte garnyň doldurarlar ataşdan,
Zahmy² çykmaz, galar janda, çilimkeş.

Iki dünýä ýagşylyk ýok egriýe, -
Kişi bolsaň, gadam goýgul dogryýa,
Binamaza, gybatkeşe, ogryýa,
Ýeldaş bolar ýowuz günde çilimkeş.

Magtymguly, möwlam jandan ýakyndyr,
Çilim bir şor suwdur, ten bir zemindir
Iman bir tilkidir, göwre bir hindir,
Tilki tüssä dözmez hinde, çilimkeş.

¹Bu ýerde baş goşan işiňden manyda

²Zahym — ýara, baş.

Halyň seniň

Ogry bolsaň, diňlegil, bolgaý niçik
halyň seniň;
Kişi malyga gider köňlüň, gözüň,
päliň seniň;
Misli şeytan aldagydyr
mekiriň-alyň seniň,
Bu ýalançylyk bile ötgeý
mahy-salyň¹ seniň,
Dowzaha dogry barar, billa, giden
ýoluň seniň.

Erte-magşar it bolup, yňranyp iýgeý
sen etiň,
Ýüzüni görmez Muhammet sen kibi pis
ymmatyň,
Hem o dünýä şefgatyň² bolmaz bu dünýä
döwletiň,
Her zaman, her sagat içre artdyrarlar
mähnetiň,
Bu jahym³ içre tutar möýler
sagu-soluň seniň.

¹Mah bilen sal — aý bilen ýyl (ýaş).

²Şefgat – halaslyk, kömek, ýardam manysynda.

³Jahym – jähennem.

Agláýyr sen, gözleriňden ýaş ýerine
gan gidip,
Munça mähnetler çekip, göwsüň dilip,
weýran edip.
Yssy etmez başyňa, toprak döküp,
haýran edip;
Gylça yssy görmegeý sen, dag gadar
puşman edip,
Döküler gaýdyp dahanyndan
pohuň-bowluň seniň.

Ol Muhammet garşysynda hem uýalgaý
sen o gün,
Gör ölüm bolsa idi, istärdiň ölgeý
sen o gün,
Gürzi astynda melek¹ zarbynda galgaý
sen o gün.
Ol hurayış atlyg ýylanga lukma bolgaý
sen o gün.
Maýmynyň suratyda bolgaý ki
tymşalyň seniň.

¹Melek – perişde.

Aýdadyr Magtymguly, görseň günähiň,
eý gözüm,
Çekiler gyldan-gyla mağşar hasabyň,
eý gözüm.
Ýüz gara, til gysgadyr, bolmaz jogabyň,
eý gözüm.
Mal ýerine bialaç biýr sen sowabyň,
eý gözüm.
Hem günähiň boýnuňa goýgaý,
budur halyň seniň!

Gybatkeş

Rozy-mağşar şikwe¹ eder tiliňden,
Ryswalygyň budur seniň, gybatkeş;
Ömrüň ýele berme, azma ýoluňdan,
Agyrtmagyl iliň-günüň, gybatkeş.

Bulut dek kükreýip, bark² kimin gürlär,
Gähi buzdan tagtlar, ataşdan öýler,
Gatyr dek içýanlar, bugra dek möýler
Bedeniňden sorar ganyň, gybatkeş.

¹Şikwe – şikáyat, arz.

²Bark – ýyldyrym.

Halyň görüp, purkan¹ bolup aglarlar,
Özüň syjyn atly jaýda baglarlar,
Tiliň çekip, demir bilen daglarlar,
Gara bolar şol gün ýüzüň, gybatkeş.

Ýaman söz aýyrar ýagşy dostuňdan,
Günähiň agramy basar üstüňden,
Jähennem içinde tamug astyndan
Peleklere çykar üýnüň, gybatkeş.

Magtymguly aýdar, iliň gözünden
Düşüban, hor bolsaň, görgül özüňden,
Tiliňni çekmeseň haram sözüňden,
Belli bibat bolar diniň, gybatkeş.

Görüner

Seýil edeliň bu jahana,
Jahanda näler görüner,—
Isgender, Jemşit saldyran
Beýik binalar görüner.

Meşeleri şir-peleňli,
Gülgüzar nowça bileňli,
Gün düşmedik ter öleňli
Çeşmeli çaylar görüner.

¹ *Purkan bolmak* – bilip aňlamaklyk, saýgarmaklyk.

Ýaradan bar etdi ýokdan,
Daglar, dünýä sürer çohdan,
Sorsaň habar berer Nuhdan,
Garrygan awlar görüner.

Çaglan, ýalan dünýä, çaglan!
Ne gülen galar, ne aglan...
Gar ýagmyrlap burjy baglan
Kemerli daglar görüner.

Serinden dumany gitmez,
Eýýam geçip, ýere batmaz,
Garryp galmaz, ölmez, ýitmez
Gorganly daglar görüner.

Ne watan galar, ne çeten,
Senemler seýl edip ýeten,
Toty, bilbil mesgen tutan
Howaly baglar gerüner.

Magtymguly, kim bar ölmez?
Ajaj doýmaz, zemin dolmaz,
Asman inmez, ýer çöwrülmez,
Gün ýörir, aýlar görüner...

Soňudagy

Eý söwdüгим, Soňudagy,
Dagdanlydyr biliň seniň;
Duşman görse döwdüleşer
Ýomut, gökleň iliň seniň.

Kesgin-kesgin ýoluň geçer,
Gyzyl baýyr göwün açar,
Sowuk çeşme suwuň içer
Dürli-dümen malyň seniň.

Dürli-dümen otuň biter,
Her deräň bir ile ýeter,
Hatarlanşyp kerwen öter,
Naybadaýdyr ýoluň seniň.

Oýlukda ýaýlany gursak,
At çapdyryp, baýrak bersek,
Töreýitde harman gursak,
Nan dökmek hyýalyň seniň.

Magtymguly, set açandyr,
Bu döwrän senden geçendir,
Üstünden iliň göçendir,
Niçik geçer halyň seniň?¹

¹Bagşylar bu goşgyny «Jenan ýarym» diýip aýdýarlar. Sary bagşynyň beren maglumatyna görä, Magtymgulynyň ýaşayan ýeri bolan

Ýaýlahlary bar

Sapar edip barsak Nuha mülküne,
Köňül isläni dek ýaýlahlary bar;
Seýran etsek gunçasyna, gülüne,
Bakjasynda bilbil oýnahlary bar.

Ýeri sazdyr, hasta bolan sagalar,
Arryk, müflis, garyp bolan oňalar,
Serçemen agajy bile deňeler,
Ajap guş salmaly awlahlary bar.

Meýdany doludyr şeker gamyşdan,
Dileg etmez hergiz gardaş-gardaşdan,
Üsti ýapylgydyr kümüş kerpiçden,
Her kimniň özi üçin suwlahlary bar.

Baş goşmandyr, arryk, agsak şa bile,
Atdyryp dükanbyl sary ýaý bile,
Şirwan galasydyr, any kim bile,
Her buruçda altyn baýdahlary bar.

Magtymguly, sazdyr, söhbetdir işiň,
Ajaldan, gaýrydan bolmaz teşwişiň,
Baýlaryň, pakyryň ähli derwüşiň
Ýurdy bolar ýaly persahlary bar.

Soňudaga Eýran şasynyň goşunlary hüjüm eden wagtларында, şahyr ýaşan ýerini mejbury taşlap, Garrygala göçmeli bolupdyr. Bu goşguda onuň ýaşan ýeri Soňudag bile hoşlaşygy görkezilýär.

Jahan peýda

Gelse nowruz äleme, reň kylar jahan peýda,
Ebrler¹ awaz urup, dag kylyr duman peýda.
Bijanlar jana girip, ederler dahan peýda,
Görmedigiň giýalar², gögerip rowan peýda,
Aýdarlar haýwanatga, hem sudy-zyýan peýda,
Ýer ýüzüne ýaýylyp, ýörirler nahan peýda,
Wabeste³ dahan⁴ guşlar, kylarlar zyban peýda.

Çöl tarapyn berk edip, der⁵ açar suwa harçeň⁶,
Zemin sebzezar olup, teninden aýrylar zeň.
Sebze içre sandugaç⁷ ýüz tilde kylar eheň,
Jünbendeler⁸ mest olup, göýä içmiş arak, beň,
Her aşýanaň özüne öz owazy bolar geň,
Zemin hazarpuş⁹ olup, gül bitirmiş reňbe-reň,
Hyruja gelip älem, kylarlar pygan peýda.

¹ *Ebr* – bulut.

² *Giýa* – ot, ösümlük.

³ *Wabeste* – bagly, bek, ýapyk.

⁴ *Dahan* – agyz.

⁵ *Der* – gapy.

⁶ *Harçeň* – leňneç.

⁷ *Sandugaç* – garlawaç.

⁸ *Jünbende* – hereket edýän, mör-möjek.

⁹ *Hazarpuş* – gök, ýaşyl geýnen.

Serweri seda birle, jahan ýüzi abatdyr,
Magrury-serwer olma, sany serwer bibatdyr,
Hak yşkynda zindeler, biliň, baky-haýýatdyr.
Her tende yşk bolmasa, rozy ezel mematdyr¹,
Ýaz ýetinçä ýer-gögi. günden-güne zyýatdyr.
Bir heşri²-kyýamatdyr, bir ýowmy³-arasatdyr⁴,
Dähr içre bolar her dem, jahan içre jan peýda.

Zerbaba zowkun olma, baka ýokdur döwletde,
Ömrüňni bada berme sen bu daryl-mähnetde⁵,
Ýeter saňa iru-giç, ne ýazylsa kysmatda,
Janyňa jepa eýläp, munça gezme hasratda,
Sogap ýagşy amalda, ýa hut ýagşy niýetde,
Älem barça hyzmatda, adam ýatyp gaflatda,
Hasylyň ataş bolgaý, eýleseň ýaman peýda.

Magtymguly, ýyglar men, bu bagty syýahymdan,
Gorkar men jan äpeti, el-aýak güwähimden,
Umydym hasyl olmaz bu ömri tebahymdan⁶,
Jan köydi jeset içre bu ataşy-ahymdan,
Elim sunup dilär men hajatym ylahymdan,
Mende bir umyt oldur, ol keremli şahymdan,
Eýlegeý arasatda, gül kibi iman peýda.

¹ *Memat* – öli.

² *Heşir* – mähelle, märeke, ýygnanyşyk.

³ *Ýowm* – gün.

⁴ *Arasat* – söweş meýdany.

⁵ *Daryl-mähnet* – jepa öýi

⁶ *Ömri-tebah* – bozulan ömür, haýyp geçen ömür.

İçinde

Pikir kyldym ýer-göge,
Akylsyz jan içinde.
Gördüm: jan hem alla diýr
Et, siňir, gan içinde.

Ýörir ýoluň bilmesineň,
Dogry ýola gelmesineň,
Haky ýada salmasaň,
Galdyň arman içinde.

Ýerden çykan nebatlar,
Gyzyl güller, gök otlar,
Gapyl adam, bu zatlar
Küllü perman içinde.

Nebsiň aýdar: joş bolsam,
Gerçeklere duş bolsam,
Iýsem, içsem, hoş bolsam,
Ýatsam eýwan içinde.

Köňül sen bir bazar sen,
Her işe bir gyzar sen,
Tutsam, diýer gezer sen,
Jürmi¹-usýan² içinde.

¹ *Jürm* – günä.

² *Usýan* – boýun egmezlik, baş götermek, gozgalaň

Ýaýylar ganat-perler,
Hup açylar depderler,
Bölek-bölek kepderler
Hüw diýr harman içinde.

Bilbil áýdar: köşküm bar,
Bahar gözleşigim bar,
Gülzar üçin ýškym bar
Bagy-bostan içinde.

Ýarganat diýr: ýa möwla,
Saldyň meni bu ýola,
Berme aý-güne, ýele,
Sakla pinhan içinde.

Anka áýdar: ýolçyýam,
Hüthüt áýdar: ilçýem,
Süleýmana sawçyýam,
Ýalan jahan içinde.

Bezgek galyp haýrana,
Haýran bakyp her ýana,
Dem-dem çykyp seýrana,
Gezer döwran içinde.

Durna áýdar: uçar men,
Bagdat suwun içer men,
Gyş Hindistan göçer men
Läle-zaran içinde.

Baýguş aýdar: derdim bar,
Tesbyhym bar, werdim¹ bar,
Weýranada ýurdum bar
Zary-girýan içinde.

Ishak aýdar: pakyr men,
Gullugymda hakyr² men,
Hak ýadyny okyr men
Şam-Şebistan içinde.

Musyja diýr: giter men,
Geldim, bildim — öter men,
Üç agaçny çatar men,
Guzlap weýran içinde.

Laçyn aýdar: joşumdan,
Mest boldum öz huşumdan,
Galdym taňry işimden,
Bendi-zyndan içinde.

Turaç tili senada,
Ördek tili penada,
Gazlar galkyp howada,
Gözi umman içinde.

¹ *Werd* – namaz, doga, üznüksiz doga, namazy gaýtalap oturmak.

² *Hakyr* – ejiz, pukara, kiçi göwünli

Gumrular owaz bilen,
Tawus işi nāz bilen,
Kaknus guş müň saz bilen
Şol Hindistan içinde.

Toty guşlar zarlaşyp,
Emri-hakny gözleşip,
Adam tilin sözleşip,
Gezer ynsan içinde.

Keyik aýdar: aglar men,
Haka sydkym¹ baglar men,
Balalarym derdinden
Ýüregim gan içinde.

Gurt aýdar: üzer men,
Nirden kysam güzer men.
Ryzkym awlap gezer men
Çöl-beyeban içinde.

At aýdar: aslym zordur,
Munça gymmatym bardyr,
Üstüme münen ärdir,
Daglarda-daş içinde.

¹Sydk – yhlas.

Ýaby aýdar: men gende,
Üstüme münen bende;
Azabym köpdür günde,
Özüm hyzmat içinde.

Eşek aýdar: aslym daş,
Hyzmat bilen bagrym baş,
Saman tapsam, köňlüm hoş,
Mydam aýaz içinde.

Düýe aýdar: otlar men,
Otlar ýerim ýatlar men,
Elmydama botlar men
Selin, sazak içinde.

Ýedi ýer bolmuş bina,
Her zat okyr bir sena,
Otlar hem diýr «rebbena»
Nowruz-baran içinde.

Kyýamat gün eliňden,
Habar sorar halyňdan.
Gaýyt ýaman päliňden,
Gördüň purkan içinde.

Umytly bol Ýusup dek,
Sabyrly bol Eýýup dek,
Ger ugrasa Ýakup dek
Derdi-Kengan içinde.

Janym, jurga joş eýle,
Nebsim aýdar, hoş eýle,
Keremiňni duş eýle,
Taňla diwan içinde.

Magtymguly, özüňe
Bak, ýaş getir gözüňe,
Aýyplaşmaň sözüme
Ýary, ýaran içinde.

Düşen günlerim

Dokuz aý ýatmyşam enem garnynda,
Göz açyp, dünýäge düşen günlerim;
Dört aýakda gezdim enem elinde,
Sekiz aýda hem gülüşen günlerim.

Birimde bilmedim ýagşy-ýamany,
Ikimde tanydym ata-enäni,
Üç ýaşymda taňry berdi zypany,
Dört ýaşymda daş atyşan günlerim.

Bäşimi ötürdim bahar-ýaz bilen,
Alty ýaşda kowalaşdym saz bilen,
Ýedi ýaşda işim bolmaz gyz bilen,
Sekizimde dişim düşen günlerim.

Dokuzymda berdim taňry salamy,
Onumda boýnumda hakyň kelamy,
On birimde tutdum döwet-galamy,
Okyp-okyp magny saçan günlerim.

On ikimden gitdim on üç ýaşyma,
On tördümde eser urdy başyma,
On başimde gyzlar girdi düýşüme,
On altymda gaýnap joşan günlerim.

Ýigramimde mestan-mestan gezerdim,
Ýigram başde ganyň okun düzerdim,
Otuzymda atlar münüp gezerdim,
Otuz başde ters söweşen günlerim.

Kyrkymda goýulyp, käsäm dolmuşam,
Ellimde elime tesbyh almuşam,
Altmyşymda pire mürit bolmuşam,
Pygamber ýaşyny ýaşan günlerim.

Yetmişimde agyry indi dyzyna,
Segsenimde gubar indi gözüme,
Togsanymda huş galmady özüme,
Akyl-huşdan jyda düşen günlerim.

Ýüz ýaşa ýetirmän, alarlar janyň,
Uzadyp goýarlar, biçerler donuň,
Magtymguly, hemra bolsun imanyň,
Jan jesetden aýra düşen günlerim.

Gözel Şirgazy

Mekan eýläp, üç ýyl ýýdim duzuňy,
Gider boldum, hoş gal, gözel Şirgazy¹!
Ötürdim gysyňy, nowruz-ýazyňy,
Gider boldum, hoş gal, gözel Şirgazy!

Hakdan bize buýruk baglydyr bilim,
Sende taglym aldy, açyldy dilim,
Gelsin diýip garar ol gerkez ilim,
Gider boldum, hoş gal, gözel Şirgazy

Seljerer men indi agy-garany,
Dost, rakyp, gardaşym, haky, ýarany,
Okydym, göterdim kitap kurany,
Gider boldum, hoş gal, gözel Şirgazy!

Aklym gysga erdi, käsäm gaýnady,
Jiger talwas urdy, göwün oýnady,
.....

Gider boldum, hoş gal, gözel Şirgazy!

Joşgun ýüregimde möwç urar, ýatmaz,
Gaýnar, gazaplanar, hiç laýa batmaz,
Ylym-taglym algan seni unutmaz,
Gider boldum, hoş gal, gözel Şirgazy!

¹Şirgazy – Magtymgulynyň Hywadaky okan medresesiniň ady.

Peýman dolmaý, gelsek takat ýetmeýen,
Pinhan zahyr kylmaz akyl gitmeýen,
Bady-paý atlanyp, seýran etmeýen,
Gider boldum, hoş gal, gözel Şirgazy!

Rige¹ girsem-de, guwwas ýüzer men,
Bihasret ýaýnaýam, bigam gezer men,
Dahan içre asal-zyban ezer men,
Gider boldum, hoş gal, gözel Şirgazy!

Kämil bolup serenjamlyk kylyp men,
Muşakgatdan, ol pederden galyp men,
Käbämden aýrylyp jyda bolup men,
Gider boldum, hoş gal, gözel Şirgazy!

Kutbda² saý gözläp, ummana duşdum,
Neýsan guýdy, umman gaýnadym-joşdum,
Hoş gal, bu gün Jeýhun bahrydan aşdym,
Gider boldum, hoş gal, gözel Şirgazy!

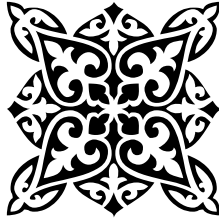
Magtymguly taşlap göwün hapasyn,
Sylady pirini, molla, sopusyn...
Daýym unutmaz men tylla gapysyn,
Gider boldum, hoş gal, gözel Şirgazy!

¹ *Rig* – ownuk daş, çagyl.

² *Kutb* – polýus, deňiz.

V

YŞKY ESERLER

Her ýana

Ýarsyzlykdan ýaman iş ýok,
Göz salyp gezsem her ýana;
Ýa ýaradan, bir hemra ber,
Köp muşakgat degdi jana...

Bir ýar bergil etli, ganly,
Dil bilen, akly kemally,
Köňli giň, göwsi meýdanly,
Ýüzi hem bolsun görkana!

Gadyr bilenden daş etme,
Nägadyra ýoldaş etme,
Til bilmez bela duş etme,
Sada dil bolsun türkana.

Keremi güýçlüdir, görgül,
Doga kylyp, eliň gergil,
Berseň-de, tizräk bergil,
Ygtybar ýokdur bu jana...

Boýy uzyn, pes bolmasyn,
Hetden aşa mes bolmasyn,
Akylsyz näkes bolmasyn,
Sadadan bolsun türkana.

Ýagşy aýal ele gelmez,
Nadan ýagşyň gadryn bilmez,
Aýalsyza mydar bolmaz,
Dönseň hökmi-Süleýmana.

Magtymguly, ýansam-bişsem,
Ynanmazlar, oda düşsem,
Höwesim bar, bir ýar guçsam,
Diýsem sözlerim erkana...

Gaşy ýaý

Bir dilbere duş boldum, gamzasy ok, gaşy ýaý;
Gün haýrandyr görkünden, hyjalatda dolgan aý,
Janyň berseň, jaýyzdyr¹ beýle sypat mahbuba;
Hiç görmedim anyň deý başy dogry, göwsi taý.
Gulgula düşdi bize, hem düşdi jeňi-jeňe,
Jeň şowkundan ol nigar, ne nalaga düşdi naý.

Ne aşretdir aşyga, jennet içre jemaly,
Aýrallyknyň ataşy tamug içre weýil-waý.
Ol dideýi-dildardan bolma ýene bibähre,
Galmagaý sen meniň deý – akly azu-görke baý.

¹Jaýyz – laýyk, jaýly.

Isteseler alymlarny, şeytan aýdar: ol dilber
Halagana Halyl dek, oglanyna berer paý.
Magtymguly, mydama doga kylar dergaha,
Saýyl men, mahrum etme dergahyndan,
ýa hudaý!

Bu derdi

Keşť eýledim, gezdim yşkyň dagyndan,
Ne beladyr, kimse çeker bu derdi?
Yşk dagyn assalar gögüň boýnundan,
Gök titreýip, çeke bilmez bu derdi.

Yşk eser etmese, ýanmaz çyraglar,
Yşka düşse, guşlar eñrär, gurt aglar,
Egiler haýbatly, kuwwatly daglar,
Daşlar eräp, çeke bilmez bu derdi.

Kimdir yşkyň ýükün çeken merdana?
Pelek gördi — gorkup düşdi gerdana,
Zemin¹ jünbüş eýläp², oldy lertzana,
Çöller-düzler çeke bilmez bu derdi.

¹ *Zemin* – ýer.

² *Jünbüş eýlemek* – hereket etmek, titremek.

Behişt gaçyp çykmyş arşyň öýüne,
Tamüg gorkup inmiş ýeriň teýine;
Gaçdy derýa, aldy adam boýuna,
Tört ýüz ýyllap çeke bilmez bu derdi.

Magtymguly, çekseň derdi-düwünden,
Asy¹ bolup, şikat² etme bu günden.
Bu ölmek, aýrylmak galypdyr öňden,
Peder³ bize miras goýmuş bu derdi...

Näme sen

Asla seni görmemişem, dildarym!
Gumrumy sen, bilbilmi sen, näme sen?
Gamgyn köňlüm hyýalynda aldaram,
Bag içinde gül-gülmi sen, näme sen?

Garakçymyň, ýa seýitmiň, hojamyň,
Ýa sakymyň, ýa şerapmyň, ýa jammyň,
Ýa ýylmy sen, ýa gündizmiň, gijemiň,
Ýa aýmy sen, ýa günmi sen, näme sen?

¹ *Asy* – günäkär.

² *Şikat* – şikayat.

³ *Peder* – ata.

Ýa müşkmi sen, ýa kokunar anbarmyň,
Aýda bilmen, ýa çarhmy sen, çenbermiň,
Ýa derýamyň, ýa möwçmi sen, lenbermiň,
Ýa girdapmyň, ýa burgunmyň, näme sen?

Altynmy sen, kümüşmi sen, zermi sen,
Ýa arşmy sen, ýa kürsmi sen, ýermi sem,
Ýa ýakutmyň, ýa merjenmiň, dürmi sen,
Ýa çyragmyň, ýa röwşenmiň, näme sen?

Magtymguly, geç namysdan, aryňdan,
El götergil bu wepasyz käriňden,
Jahan doly, sen gapyl sen ýaryňdan,
Ýa mestmi sen, ýa şeýdamyň¹, näme sen?

¹Şeýda – joşgunly, saýraýjy, däli-diwana.

Gördüňmi

Ýagty salar gider zulmat tününde,
Meniň sahypjemalymny gördüňmi?
Bahar eýýamynda, heýhat gününde
Meniň sahypjemalymny gördüňmi?

Anka sypat «huw» diýp, asman uçan guş,
Gijesi tirikdir, gündizi beýhuş,
Nowaýy jindeli¹, egni hyrkapuş²,
Meniň sahypjemalymny gördüňmi?

Gan edipdir pelek, bagrym pyrakda,
Elmydam gezer men «ýar» diýp sorakda,
Käbe tarapynda, Şamda, Yrakda
Meniň sahypjemalymny gördüňmi?

Rumda, Gypjakda, Çyny-Maçynda,
Zumaýyl ornunda, arşyň içinde,
Galam degresinde, pelek burçunda
Meniň sahypjemalymny gördüňmi?

Aşyklar ahynda, Gulzum döwründe,
Kütbetil-yslamda, Jeýhun bahrynda,
Sedre sährasynda, Isa şährinde
Meniň sahypjemalymny gördüňmi?

¹ *Jinde* – ýyrtyk, sal-sal, eleşan.

² *Hyrkapuş* – ýyrtyk-ýirik geým, derwüşiş geýýän geýimi.

Hazret Aly etgeç äleme dagwy,
Kapdan Kaba gitdi hazretiň çawy,
Ýa yklym eýesi, Ahmet Ýasawy!
Meniň sahypjemalymny gördüňmi?

Mesgen tutmuş gara dagyň burnunda,
Alynyň mülkünde, Isa ornunda,
Ýeriň arkasynda, gögüň garnynda
Meniň sahypjemalymny gördüňmi?

Magtymguly, çeker ýaryň gamyny,
Gezip tapa bilmez roýy-zemini.
Ýa ady Jebraýyl, hakyň emini!
Meniň sahypjemalymny gördüňmi?

Bagrym dilenim

Dertli dilber, dilleşer sen, gel bäri!
Dullukdyr meniň-de bagrym dilenim.
Soraýyr men, men hem sen deý bir ýary,
Seni soramakdyr, ýokdur ýalanym.

Eger geňeş salsam ýada-bilişe,
Diýrler: şirin asal ýaga gelişe,
Säher ýazygym çün tursam nalyşa,
Owwal bir ýar bolar ýada salanym.

Bilen ýanda meňzär gymmat düre sen,
Tany-maza duşup, degme ýere sen,
Kadyr kysmat etse, maňa bara sen,
Seniň kimin ýardyr meniň ölenim.

Her dilber kim köňlüm öýün ýarydyr,
Ýatan bagtym ol ýaradan ýörüdür.
Gargyşym daşlary mum deý eridir,
Pür-pudak ýáýradyr alkyş kylanym.

Gözel görküň gökde günden áýynmaz,
Güli, desdenbili ysgan doýunmaz.
Magtymguly, baş bermese baýynmaz,
Mährimi inderip nazar salanym.

Islärin

Owal başda, kadyr alla,
Senden bir kömek islärin.
Badam gabak, alma ýañak,
Bir ziba senem islärin.

Taňry bermese nädäli?
Baş alyp, nirä gidäli?
Oturyp-turşy edaly,
Gaşlary galam islärin.

Özüne hormat getiren,
Äriniň hyzmatyn bitiren,
Gaşyny çytman oturan,
Maňlaýy gülen islärin.

Ýigrimi ýaş ötdi menden,
Hezl etmedim, dünýä, senden.
Tili süýji, lebi handan,
Bir goýna salan islärin...

Pyragy, geldim jahana,
Bir ýar bergil akly-dana¹,
Duşdum üm bilmez nadana,
Bir gadrym bilen islärin.

Gözüm düşdi

Şükür, alhamdililla,
Janana gözüm düşdi.
Meýhanada meý içdim,
Mestana gözüm düşdi.

Eý zülpi, saçy anbar!
Mehrap ki, ýüzüň menber,
Eý lagly²-lebi göwher,
Ummana gözüm düşdi.

¹ *Dana* – bilgir, akylyly.

² *Lagly* – gymmatbaha daş, rubin.

Eý gözleri ahramy¹,
Gel görgeli ýaramy,
Eý köňlümniň aramy!
Imana gözüm düşdi.

Eý jady-jeren gözli.
Eý şähdi-şeker sözli,
Eý şemsi-kamar² ýüzli,
Tabana³ gözüm düşdi.

Arzuwda gezer iller,
Hyzmatga geler gullar,
Täze açylgan güller,
Bostana gözüm düşdi.

Her saçlary bir sünbül.
Göýäki men hem bilbil.
Eý jennet era bir gül,
Ryzwana⁴ gözüm düşdi.

Bu derdime sen derman,
Köýünde bolam nalan.
Magtymguly diýr, eý jan,
Janana gözüm düşdi.

¹ *Ahram* – jadyly, humarly.

² *Şemsi-kamar* – aý-gün.

³ *Taban* – dolan aý, ýagty.

⁴ *Ryzwan* – fantastik jennet gapysynyň sakçysy; behişt.

Sataşdym

Säher wagty seýran edip gezerkäm,
Ajaň menzil, ajaň jaýa sataşdym.
Ugrum bilmeý, ýoldan-ýola azarkam,
Hup mekana, hup saraýa sataşdym.

Ustasyz işlenen, kirşsiz gatylan,
Gymmatsyz satylan, elsiz tutulýan,
Gol degmeý çekilen, oksuz atylan,
Çillesiz¹ gurulan ýaýa sataşdym.

Niçe dostlar bilen seýranda eken,
Hatardan azaşdym, kerwende eken,
Jandan umyt üzüp, haýranda eken,
Ýyldyzdan ýol ýasap, aýa sataşdym.

Könlüm gitdi, dostlar iýen şerbetde,
Olar ýüz sapada, men müň hasrata.
Aýrylyp näzliden, galdym gurbatda²,
Çeşmeden suw istäp, çaýa sataşdym.

Ne tende kuwwat bar, ne iýde jan bar,
Bu işde ne sut bar, bilmen zyýan bar,
Ne hasap, ne hesip, ne belli san bar,
Kişi bilmez, ne söwdaýa sataşdym...

¹Çille – kiriş.

²Gurbat – aýralyk, daşa düşmeklik.

Başa baglap diwanalyk kemendin,
Segredip ýetişdim ýşkyň semendin¹,
Al şeraba el uzatdym, emendim,
Durusyn içmişler, laýa sataşdym.

Magtymguly diýrler meniň adyňa,
Bir ah ursam, älem ýanar oduma.
Eý ýaranlar, kim ýetişer dadyma?
Başym çykamaz köp gowgaýa sataşdym.

Aşyk bolmuşam

Eý ýaranlar, bir ýüzi gül, aýa aşyk bolmuşam,
Barçalar maksady gül ragnaýa² aşyk bolmuşam,
Bilbilem bag içre, bir gowgaýa aşyk bolmuşam,
Özi gaýyp, zülpleri ýeldaýa³ aşyk bolmuşam.
Menzilim bag içredir, sähraýa aşyk bolmuşam.

Çün pelek saldy bizi ol gün pena topragyna,
Düşdi seýrim daýyma Mekge, Medine dagyna,
Bilbil oldum saýradym, girdim Eremniň bagyna,
Pany-bent oldum o güýa gam iliniň tussagyna,
Ýüz bela-mähnetli bir söwdaýa aşyk bolmuşam.

¹ *Sement* – at.

² *Ragna* – owadan, gözel.

³ *Elda* – gyryň iň uzyn we tüm garaňky gijesi (22-nji dekabır gijesi).

Göwräm içre ýar gamydyr, menzilim sährad, heý,
Puşeşim gam-gussadyr, men dönmüşem

Perhada, heý,

Saldy yşkyň, dilbera, janu-jigerim oda, heý,
Wadaryga¹, geçdi ömrüm, zaýa berdim bada², heý,
Ahy köp, efgany köp, bir köýe aşyk bolmuşam.

Bilmenem, ne bahr, ýerdir, bes ne muazzem³

dagdyr,

Aldy köňlüm, gitdi aklym ten mydam näçagydyr,
Nisbet etmek bolmas any, gumry, bilbil zagdyr,
Aý garaz her zülpüne ýetmiş müň är tussagydyr,
Kaddy-kamaty belent, zybaýa aşyk bolmuşam.

Dost, howaýy waslyňy men munça çenden isterem,

Damy⁴-zülpüň kasdyna özümni zyndan isterem,

Diýme: gamdan bir zaman, köňlümni handan

isterem,

Bir garyp aşyk menem, ýar, seni senden isterem,

Gije-gündiz, biliň huw-haýa aşyk bolmuşam.

¹Wadaryga – haýyp.

²Bat – el (bad).

³Muazzem – uly, ägirt.

⁴Dam – duzak.

Istemez ýarym meni, ol ýara zarym ýok meniň,
Galmyşam haýran olup, gaýry mydarym ýok meniň,
Aldy janym yşkyň ody, ygtyýarym ýok meniň,
Gelse, aklym dagydar, gitse, kararym ýok meniň,
Kirpigi ok, gaşlary ol ýaýa aşyk bolmuşam.

Aýdadyr Magtymguly, men anda käne ugradym,
Seýil edip bardym pelekden, lamekana¹ ugradym,
Çün meni ryswa kylypdyr, yşky käne ugradym,
Ýetmiş iki şäher ile müň bir dükana ugradym,
Şunça sergezdan sepilu-zaýa aşyk bolmuşam...

Meni

Yşk ýüregimde gaýnap,
ýandyrdy derdi meni,
Tütünim bada berip,
buluda gardy meni.
Pelek bilegim towlap,
çarhyna sardy meni.
Harydar gözi bile
kim gelip gördi meni?
Hijran ýagmyry ýagyp,
gam sile berdi meni.

¹*Lamekan* – mekansyz.

Gam sili birlen gidip,
yşk ülkesine baryp,
Hyýalyň pikre dönüp,
aklymy ýel aparyp,
Ol haýrat meýdanyda
men garyp galdym aryp,
Yşyk hanjaryň çekip,
hijran ýüregim ýaryp,
Äleme destan edip,
abtaba serdi meni.

Ne jeset içre jan bar,
ne kuwwat galdy tende,
Hem serkeşte, hem haýran
bu işe galdym men-de.
Ne hastaýam, ne horram,
ne murdaýam¹, ne zende²,
Gam hüjüm eýläp,
gökden zemin sary inende.
Pelek elimden tutup,
howala berdi meni.

¹*Murda* – öli.

²*Zende* – diri.

Bir ahwala duş boldum,
gam hüjm etdi, öldürdi,
Bu işiň serişdesin
yşk okadyp bildirdi,
Bu hala rehmi gelip,
elim tutup galdyrdy,
Jemal bir jilwe berdi,
içim şowka doldurdy,
Sözlemeýen neýläýin,
ýaranlar, ýardy meni.

Magtymguly, begligim
ýar jemaly gul etdi,
Wysal umydyn berip,
müň tilli bilbil etdi,
Aýrallyk oda saldy,
pyrak turdy, ýel etdi,
Yşk çekdi zybanasyn¹,
ýakyp, örtap kül etdi,
Hijran elegin eläp,
ýele sowurdy meni.

¹ *Zyban* çekmek – joşmak, ýokary göterilmek, möwç urmak.

Döndi

Ýüzi mahy-tabanym
Gün ýaly aýa döndi;
Çarh oldy nerdiwanym¹,
Gök paýa-paýa döndi.

Bir gün aşyk şowh oldy,
Gam-gussasy çoh oldy,
Her kirpigiň ok oldy,
Gaşlaryň ýaýa döndi.

Aşygy saldyň oda,
Goýduň gitdiň uýada,
Günorta berdiň wada,
Wagt geçdi, saýa döndi.

Jan galmady bedende,
Ýanardym ah edende,
Gözüm gelip-gidende,
Her günüm aýa döndi.

Müň söwdam bar, bir başym
Goýdum ilim, gardaşym,
Aglamakdan göz ýaşym
Joşgunly çaýa döndi.

¹*Nerdiwan* – başgançak

Ýaryň köňli çag oldy,
Aşyklar tussag oldy,
Dalda ýerim dag oldy
Düz ýerim gaýa döndi.

Dal pudaklar egildi,
Göçdi bilbil, dagyldy.
Akar suwlar soguldy,
Çöl ýerler guýa döndi.

Derman bolmaz alaja,
Zat bermezler mähtaja.
Baýlar döndi gallaja,
Pakyrlar baýa döndi.

Magtymguly, gezende,
Rumy-kaýsar¹ düzünde,
Gözel ýaryň zzynda
Ömrümüz zaýa döndi.

¹*Rum* – Wizantiýa döwleti, Balkan ýarym adasy we Kiçi Aziýa.
Kaýsar — Rum patyşasy

Boldum

Yşk derýasy doldy, daşdy, gaýnady,
Täze hyruç eýläp gyzmaly boldum;
Köňül tagty möwç üstüne oýnady,
Onda guwwas bolup ýüzmeli boldum.

Ýatyrdym, düýş görüp, tisingip turdum.
Yşk bir müşgil işdir, okadym gördüm,
Şowhun şirýan bildim, bu ýola girdim,
Imdi çäre ýokdur, dözmeli boldum.

Ýaryň ýeli ösdi, özi gizlendi,
Umyt elin gerdi, şunça gözlendi,
Hijran kuwwatlandy, gam tazelendi,
Ol gazanda gaýnap gyzmaly boldum.

Ýolda ýolukdyrdym çeşmi-jadyny,
Ölçerdim, el çoydum yşkyň oduny,
Köňül gözgüsine¹ ýaryň adyny
Suratkeşlik edip çyzmaly boldum.

Bu pikiriden, bu hyýaldan daş bolup,
Nebsi-howa mekirinden boş bolup,
Ol bazarda yşk-talaňça duş bolup,
Belli jandan umyt üzmeli boldum.

¹Gözgi – aýna

Gana-gana içdim dostuň zährini,
Zährin şypa sansam, salmaz mährini,
Göwrede gurulan köňül şährini,
Yşka nöker bolup bozmaly boldum.

Magtymguly, ol menzile, diýara¹,
Giren gaýdyp çyka bilmez kenara,
Ýaranlar, bu derde barmydyr çäre?
Jöwrenip, örtenip gezmeli boldum.

Oldy

Köňül berdim bir biwepa mahbuba²,
Çykdy elden, dagy jana dert oldy;
Aşyk diýr: bakmanam imdi ol huba,
Ýol üstünden düşdi gözüm, tört oldy...

Menlik bile etdim işimni zaýa,
Ykbalym eşegin batyrdym laýa,
Ýa bir merde duş et, ýa-da hudaýa,
Bende işi baş tutmady, art oldy...

¹ *Diýar* – ýurt, mekan, ülke.

² *Mahbup* – söýgüli.

Tugunym¹ tor bolup, gaçdy saýýatdan²,
Göwre gamdan doldy, ýürek hem otdan,
Gorkarym: ýar bizi çykarar ýatdan,
Aýry ýerde mesgen tutdy, ýurt oldy...

Sonam el bermedi saldym bazymy³,
Laçyn kowdy, garga aldy gazymy,
Şunça pakyrlyga urdum özümi,
Tilkilenip, gezdin, adym gurt oldy.

Magtymguly, ýüregimde dert dörär,
Kim görüpdür, koý içinden gurt dörär?
Eý ýaranlar, mert ýigitden mert dörär,
Kaçan turdy, namart ogly mert oldy?

¹ *Tugun* – elguş.

² *Saýýat* – awçy.

³ *Baz* – gyrgy, algyr.

Boldum imdi

Yşk ataşyna düşdüm,
perwana boldum imdi,
Şowkun közüne köydüm,
birýana¹ boldum imdi.
Jismim kebaba döndi,
girýana boldum imdi,
Genç isteýenler gelsin,
weýrana boldum imdi,
Aýryldym agýarlardan,
bigana boldum imdi.

Çykardym başdan imdi
dünýä höwesin mutlak²,
Ne perşe³ aýak basdyň,
dolan bir özüňe bak,
Kül bolup, ýelge sowrul,
ol güzerde janyň ýak,
Lazym oldy okymak,
anlhaku, minelhak,
Meý içip meýhanadan,
mestana boldum imdi.

¹ *Birýana (birýan)* – gowrulan.

² *Mutlak* – asla, düýpden.

³ *Perş* – düşek, haly.

Dünýä menden hezl etmez,
men hem bähre almaz men,
Odum ötgür, derdim köp,
hoş wagt olup gülmez men,
Agyr baha älemni
alty pulga almaz men,
Dost kaýsy, duşman kaýsy,
parhyn edip bilmez men,
Hiç kimse aňmaz halym,
aýana boldum imdi...

Bir mukama duş boldum,
pikr anda pikre batdy,
Jan anda jandan boldy,
huşundan gidip ýatdy,
Jeset ýolda ýok boldy,
köňül özün unutdy,
Yşk goşun ýygyp gelip,
akyl-mülkün dagytdy,
Talaňa berip aklym,
diwana boldum imdi.

Magtymguly, her zaman,
neýleýin olmaý girýan?
Pikir palçygna batdym,
çyka bilmez men bir ýan,
Göwre harap, ten turap¹,
köňlümiň şähri weýran,
Jan jeset, til-akyldan
aýrylyp galdy urýan²,
Iş geldi, başa düşdi,
merdana boldum imdi.

Hökümlü

Köňüller köşgünde hyýalyň hany
Öwlady-hüňkara³ meňzär hökümlü.
Aşyk çekse nalany,
Ýasa salar läläni,
Ýerde peşe, padşany,
Hudaýymyň halany,
Gamzaň garakçysy salsa talaňy,
Kirpigiň ok, gaşyň ýaýdyr çekimli.

¹ *Turap* – gum, toprak.

² *Urýan* – ýalaňaç.

³ *Hüňkar* – patyşa.

Gözelleriň waspyn etseler kanda,
Älem agzy tamam jem olar sende.
Tä jan bardyr bu tende,
Arzym meniň ýar sende,
Adyň Ruma düşdi, owazyň Hinde.
Leyli saňa kenizek,
Züleyha saňa bende,
Bagda gulçähre¹ sen? bulgar bakymly.

Yşkyň ataşyny saçyp sen düze,
Jan polatdan bolsa, dözmez bu köze,
Gonsa, dilber, bu köze,
Zyban² gider her söze,
Görküş güneşi dogsa,
Ne san bardyr ýyldyza?
Alma zenahdana, bu kümüş ýüze –
Zülpüş syýa, suratkärdir dökümlü.

Humaý oturyşly, laçyn turuşly,
Kebuter topukly, maral ýörişli,
Täze hilal³ gaşly, merwerit⁴ dişli,
Tawus guş zynatly, dawud duruşly,
Terbeza şiweli, käkilik nagyşly,
Tugun guş timarly, tarlan bakymly.

¹ *Gülçähre* – gül ýüzli.

² *Zyban* – dil

³ *Hilal* – ýaňy dogan aý.

⁴ *Merwerit* – gymmat baha daş.

Baglanyban çyksaň şitdeýi¹ gülzar,
Husnuň hyýalaty älemni aldar.
Aşyk aýdar: eý dildar!
Görki güne taý didar!
Tapar hajyň sowabyn,
Her kim bir garyp goldar,
Magtymguly, sen dek görmedim dildar,
Bu jana ýararly, köňle ýakymly.

Dogrusy

Eý peri, aşygam saňa,
ýanaram, dogrusy;
Görmeginçe gül ýüzüň,
bikararam dogrusy.

Şähriňizde bir peri,
adyň eşitdim men seniň,
Bilbili-biçäreýem,
çoh ahy-zaram, dogrusy.

Men bir bezirgen menem,
yşkyň matasyn sataram;
Şähriňizge gelmişem,
bes söwdagärem, dogrusy.

¹Şitde – guşak

Gide bilmen şähriňizden –
hyz-haramdan gorkaram;
Ýedi pirniň labzydan,
bir ýadygärem, dogrusy.

Eý peri, zülpüň beri,
walla seniň deý huplary;
Aýdadyr Magtymguly,
pişekärem, dogrusy.

Gözel sen

Gün hanjary gökden ýere inende,
Güne garşy dogan aýy gözel sen;
Usta Jepbar işi, senjap jüpbsesi¹,
Ispyhanda gurlan ýaýy gözel sen!

Saçbagyň ujunyň simdir² işmesi,
Üstünden ýol düşse, kyndyr aşmasy,
Agzyň aby-haýat³, Zemzem çeşmesi,
Aýnalbaky⁴ suwnuň laýy gezel sen!

¹ *Jüpbe* – eşik ady.

² *Sim* – kümüş.

³ *Aby-haýat* – dirilik suwy.

⁴ *Aýnalbaky* – fantastiki ömürlük çeşme.

Gyzyl diýsem – gyzyl, al diýsem – al sen,
Hindistanda – şeker, Bulgarda – bal sen.
Yşk bilen açylgan bir täze gül sen,
Ýusup-Züleýhanyň taýy gözel sen!

Her kim güýçli bolsa oňa pir diýrler,
Dertli guluň dermanyny biýr diýrler,
Gawunyň gowsuny şagal iýr diýrler,
Ykbally bendäniň paýy gözel sen!

Owazyň Çyn-Maçyn, daglar aşasy,
Seni görenleriň akly çaşasy,
Hindistanyň reňkli gyzyl çüýşesi¹,
Surayı çilimniň naýy gözel sen!

Magtymguly, halkdan syryn gizlese,
Dişini uşadyň ýalan sözlese,
Owalda, ahyrda eýäm gözlese,
Garyp biçäräniň paýy gözel sen...

¹Meşewi diýen wariant hem bar.

Gitseň – bar aman

Diýdim: «Ýüzi tabana».

Diýdi: «Meňzär Meňli han!»

Diýdim: «Goýduň armana».

Diýdi: «Köňüldir weýran».

Diýdim: «Ölerem imdi».

Diýdi: «Galar sen aman».

Diýdim: «Ok kirpikleriň».

Diýdi: «Gaşlarym keman»

Diýdim ki: «Puşeş geýmiş».

Diýdi: «Dony – zerefşan».

Diýdim: «Ýüzde hallar bar».

Diýdi: «Roýda güller heý»¹.

Diýdim: «Gumry zybandyr».

Diýdi: «Şähdi diller heý».

Diýdim: «Gel sen, habarlaş».

Diýdi: «Biler iller heý».

Diýdim: «Ol ne serwidir».

Diýdi «Inçe biller heý».

Diýdim: «Tawus kaýdandyr?»

Diýdi: «Jaýy – Hindistan».

¹ «Heý» diýen ümlügiň ýerine «hem» getirilýän warianty hem bar.

- Diýdim: «Gijäň garaňky».
Diýdi: «Ukuda aýym».
- Diýdim: «Kimler ýasawul?».
Diýdi: «Kirpigim-ýaýym».
- Diýdim: «Kaýda mesgeniň?».
Diýdi: «Lamekan jaýym».
- Diýdim: «Zerefşan erer».
Diýdi: «Köwserdir laýym».
- Diýdim: «Ondan ber maňa!»
Diýdi: «Istärmiş bijan».
-
- Diýdim: «Bu ne tütündir?»
Diýdi ki: «Gara marlar».
- Diýdim: «Gorkaram andan».
Diýdi: «Il-u-gün zarlar».
- Diýdim: «Sözüň aslyny»,
diýdi: «Sorar, duýarlar».
- Diýdim: «Syry paş etdin».
Diýdi: «Aýtmyş aýýarlar».
- Diýdim: «Ölüm bar saňa»,
Diýdi: «Saňa hem perman».

- Diýdim: «Éý Magtymguly!»
Diýdi: «Gözler ýaş bolar!»
- Diýdim: «Ol ne oglandyr?»
Diýdi: «Sizge baş bolar».
- Diýdim: «Ýakyndyr Käbe».
Diýdi: «Köne daş bolar».
- Diýdim: «Ýagşy zamandyr».
Diýdi «Bu hem düýş bolar».
- Diýdim: «Indi gider men».
Diýdi: «Gitseň – bar aman!»

Uýat eýleýir

Meňli hanym golun dişläp,
Bizden ki uýat eýleýir;
Kä daranyp, uz ýörişläp,
Bizden ki uýat eýleýir.

Aşyk, gulak goýgul söze,
Syýa zülp ýaraşar ýüze,
Sürme çalyp gara göze,
Bizden ki uýat eýleýir.

Geýipdir gyzyl-ýaşyly,
Bilmen nedir ýar hyýaly,
Göz edip ýomut, ahaly,
Bizden ki uýat eýleýir.

Ykbal çapmaz yörey diýsem,
Ýokdur malym, bereý diýsem.
«Aç roýuňy – göreý» diýsem,
Öwrülip uýat eýleýir.

Görüşeli Meňli hanym,
Istihany, şirin janym.
Pyragy diýr, din-imany
Ýetdirmez, uýat eýleýir.

Barmy, ýaranlar

Yşk ýolun höwes eýläp,
Gelen barmy, ýaranlar?
Derdimi beýan etsem,
Alan barmy, ýaranlar?

Bolmuşam mesti-şeyda,
Hezar¹ pişe, set söwda,
Älemde men deý ryswa
Bolan barmy, ýaranlar?

Içim dert, daşym birýan,
Eder men nala-girýan,
Meniň deý mesti-haýran
Galan barmy, ýaranlar?

¹ Hezar – müň.

Ýalan dünýäni ýaýnap,
Gezgil gülüp hem oýnap,
Yşk gazanynda gaýnap,
Ölen barmy, ýaranlar?

Yşk duş bolsa bir merde,
Toz bolar, döner gerde,
Meniň deý özün derde
Salan barmy, ýaranlar?

Bardy halym ölümge,
Tap etmeýen zulumga,
Ýyglamýan halynga,
Gülen barmy, ýaranlar?

Magtymguly, jan çekse,
Rehm etmezler, ýaş dökse,
Yşkyň ýolunda ýoksa,
Galan barmy, ýaranlar?

İçmeýen jamym

Dözmenem, doýmanam, durmanam, eý ýar,
Bu saky¹ döwründen içmeýen jamym.
Jamy meý sundugyň görmesin agýar,
Gelmenem aklyma, görmeýen känim.

Bolmuşam guwwas dek, ýüzmüşem köli,
Tapmyşam hemramy, tutmuşam ýoly,
Şowkuň şerabyndan bolmuşam däli,
Bilmen niçik geçer çäştim, şamym...

Tä nepes tendedir, tende jan bardyr,
Til saňa maýyldyr, çeşm intizardyr,
Çekdigim pygandyr, werzişim zardyr,
Käte bu dert ile geçer eýýamym...

Gözleriň jellatdyr, tilleriň aýýar,
Gamzaň bimar eder, ýüzleriň timar,
Mansur belasyna bolsam giriftar,
Giderem sen sary, süýreýip hamym.

Magtymguly, hoş hap² içre ýatyrdym.
Emrine ugradym, iman getirdim,
Özümi unutdym, huşum ýitirdim,
Pyragy diýp çagysyn ol meniň namym.

¹ *Saky* – şerap guýan, içgi paýlaýan.

² *Hap* – uky.

Ýandyrar

Wagt bolar ki, bir ýel düşer serime,
Hyýal hüjüm eýläp, joşy ýandyrar;
Ýüregim joş berse, aklym jem bolsa,
Pikir basar, gaýgy huşy ýandyrar.

Säher wagty derwüş nalyşa gelse,
Bilinden ýüp alyp, boýnuna salsa,
Taňry söýen bende bet doga kylsa,
Pelegi titreder, arşy ýandyrar.

Akmak özün akyl bilen deň eýläp,
Bir iş tutar, soňrasyndan jeň eýläp,
Zehiniň käyider, aklyň teň eýläp,
Diýdigiň eýlemez, naşy ýandyrar.

Magtymguly, hakdan piýala çekse,
Piýala joş berse, hyýala çekse,
Aşyklar bagryndan bir nala çekse,
Daglary elendir, daşy ýandyrar.

Aýryldym

Bilbilem, ahy-zar çekip,
Täze gülzardan aýryldym;
Gözden ganly ýaşym döküp,
Ol sewer ýardan aýryldym...

Ýara ýaraşar üç müçe,
Sypatyn söýlerem ençe.
Lebi şeker, agzy gunça,
Ol zülpi-tardan aýryldym.

Şirin janda ýokdur takat,
Jebri anyň jana rahat,
Gaşlary pitneýi-apat,
Çeşmi-hunhordan aýryldym.

Aýryldym gunça gülümden.
Syýa saçly sünbülimden,
Hoş owazly bilbilimden,
Şirin güftardan¹ aýryldym.

Däli köňlüm arzymany,
Külli gözelleriň hany,
Sekiz jennetiň bostany,
Bakjaly bardan² aýryldym.

¹ *Şirin güftar* – süýji sözli

² *Bar* – miwe.

Illeri bar diňli-diňli,
Sowuk suwly, ter öleňli,
Ili — gökleň, ady — Meňli,
Näzli dildardan aýryldym.

Magtymguly, aşyk mestan,
Bagladym şanyňa destan,
Menzilgähi¹ bagy-bostan.
Almaly nardan aýryldym.

Ýa jepbar

Jan joşguna geldi, ýandym, ýaryldym,
Bagyşlasaň neýlär ýarym, ýa jepbar.
Sangysyz söýüşdim, öýsüz aýryldym,
Bagyşlasaň neýlär ýarym, ýa jepbar.

Sözleşdim, syrlaşardym ýar bile,
Ýüregimde ýar hyýaly bar bile,
Indi läkin aýyrdylar zor bile,
Bagyşlasaň neýlär ýarym, ýa jepbar.

Köňül hoşdur ýada salyp gezmände,
Ýadyma salmanda, yşkym gyzmanda,
Meni gamda goýdy, özi armanda,
Bagyşlasaň neýlär ýarym, ýa jepbar.

¹ *Menzilgäh* – bolýan ýeri, mekan, öý.

Yhlas bilen söymüşem men ol ýary,
Jöwrendi jigerim, gitdi karary,
Ol anda ah çeker, men munda – zary...
Bagyşlasaň neýlär ýarym, ýa jepbar.

Bardy pinhan-pinhan şirin sözüimiz,
Bolan işe haýran bolduk özüimiz,
Seýrserap bakmakdan doýmaz gözümüz,
Bagyşlasaň neýlär ýarym, ýa jepbar.

Sözüm saňa ýetmez, arzym etmäge,
Işimiň rowajy ýokdur ýetmäge,
Dilber derdi goýmaz meni ýatmaga.
Bagyşlasaň neýlär ýarym, ýa jepbar.

Magtymguly, dünýä köne jahandyr,
Söýüşmeklik bu dessury-zamandyr.
Jürümim çoh bolsa, keremiň kändir,
Bagyşlasaň neýlär ýarym, ýa jepbar.

Nowruzdan seni

Bolmady bizge nesibiň,
 istedim güýzden seni,
Diýdiň: ötsün gys,
 tapar men täze nowruzdan seni,
Saýladym-seçdim, sonam,
 bölejik gyzdan seni,
Neçün biliň guçmadym,
 bildim tapyp uzdan seni,
Isterem hakdan, gowuşdyrgaý
 maňa tizden seni.

Söwdüгим, seýa günde her gün ýadyňa
 salsaň meni,
Günde ýüz katla tilär men ýaradan
 hakdan seni.
Başky günde oda saldyň meni parahan
 bendeni,
Hak götersin aradan şeýle rakyp
 şermendeni,
Kyl bahyl bizden ýaňa, ynjytsalar
 sözden seni.

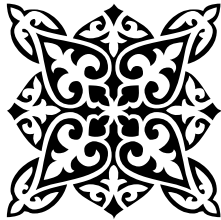
Hak katynda sözüň ötmöz,
men kibi awara ýok,
Ili-gün rehm eýlemezler,
men kibi biçäre ýok,
Ýüregim set paradyr,
belli tenimde ýara ýok,
Sen garyp sen, men pakyr men,
sende, mende çäre ýok.
Söwdüгим, takdyry-hakdyr aýyrgan
bizden seni.

Bagyna girsem säher,
bilbil bolup salsam oýun,
Gaflata galsa rakyp,
bir dem salyşsak gol boýun,
Hakdan özge çäre ýokdur,
ne kylaýmen, neýleýin,
Inçe bil, şirin zyban,
kepder topuk, sen gaz boýun,
Saklasyn alla penahynda ýaman
gözden seni.

Haýryny duşman görüp,
dostun çeker jebri-jepañ,
Şeýle dildarlyk bolarmy
görmeýen zowky-sapaň.
Salsalar mizana,
Balkan dagy hiç gelmez päheň,
Aýdadyr Magtymguly,
ähdiň ýalan, ýokdur wepaň,
Biwepalar hup sowutmyşlar, sonam,
bizden seni.

VI

ELEGIÝALAR

Azadym kany

Pelek, idär idim, sen duçar bolduň,
Gözümniň nurany – Azadym kany?
Ýüregim soguryp, seglere berdiň,
Şährimniň soltany – Azadym kany?

Ymamsyz galandyr, mesjit, mährabym,
Dogmady nur saçyp ol mahy-tabym,
Ýowuz galdym, sil alypdyr etrapym¹,
Könlümniň ummany — Azadym kany?

Şekerlikden zäher boldy sözlerim,
Zagpyran dek sargarypdyr ýüzlerim.
Kuwwat gitdi, gubarlandy gözlerim,
Münberim azany — Azadym kany?

Tört paslym nar boldy, daglar eridi,
Diriler uçdular, öli ýöridi,
Giden baryp haka maňlaý diridi,
Ilimniň zybany — Azadym kany?

Topraklar sil boldy, siller gum boldy,
Humlar jam boldular, jaýlar hum boldy,
Höwesler ýas boldy, pişäm gam boldy.
Ýüregim aramy — Azadym kany?

¹*Etrap* – töwerek.

Ölüler direlip, arza bardylar,
Hakdan bir kalamny ýörüp sordular,
Çoh ýalbaryp, «goýber» diýip durdular,
Öli-diri döwrany — Azadym kany?

Käpirler bolupdyr ýyglap musulman,
Haka ýalbarypdyr Hydyr, Süleýman.
Bug bolup göterlen arşa ol umman,
Gökleňniň pälwany – Azadym kany?

Armanym ýok, pelek, bir söweş kylsam,
Ýa ýyksaň, basylsam, ýa seriň alsam.
Seglere aş eýläp, bazarga salsam,
Bagrymnyň reýhany – Azadym kany?

Güwşlüler eşitgeç, bary ker boldy,
Daglar eräp akdy, daşlar ýer boldy.
Mollalar kuransyz, pirlar kör boldy,
Sahyplar kurany – Azadym kany?

Zemin ýüzün syýa duman eýlediň,
Diýgil, pelek, kimni aman eýlediň?
Pyragyny, bak, biiman eýlediň, –
Namysym, imanym – Azadym kany?

Atamyň

Altmyş ýaşda nowruz güni, lu ýyly
Turdy ajal, ýolun tusdy¹ atamyň,
Bu dünýäniň işi beýlemiş, beli,
Ömrüniň tanapyn kesdi atamyň.

Agyr döwletlere köňül goýmady,
Bu jahanyň eşretini söýmedi,
Esgýa şaldan artyk puşeş² geýmedi,
Ahyret öýi boldy kasdy atamyň.

Diýrdi: dünýä durmaz, ömür-baky ýok,
Gündiz roza, gije bolsa uky ýok,
Müňkür bilmez, muhlyslaryň şeki ýok,
Pygamber dostudyr, dosty atamyň.

Görmesem, söýlemen oý bile çenden,
Maksadyna ýeter ýykylan çyndan,
Ýarysy melekden, ýarysy jyndan
Müjewürsiz bolmaz üsti atamyň.

Nukba³ diýrler, üç ýüz eren ugraşdy,
Çiltende atama nazarym düşdi,
Niçe barsam, heftenlere garyşdy,
Bular durar çyn peýwesti atamyň.

¹ *Tusmak* – gadymy türkmen dilinde tutmak.

² *Puşeş* – eşik, lybas, geýim.

³ *Nukba (birlik sany nakyb)* – baştutanlar, ýolbaşçylar, serkerdeler.

Älem içre adam galmaz, at gezer,
Bu sylrardan jahan halky ýat gezer.
Jany jennet içre, gökde şat gezer,
Ýerde hoşwagt ýatar posty¹ atamyň.

Magtymguly, gizle syryň bar içde,
Kämil tapsaň, kyl gullugyn her işde,
Magşar günü, elbet, girer behişde,
Her kim çyndan bolsa dosty atamyň.

Mübtela kyldy

Eýa dostlar, pelek jebri
Başymny mübtela² kyldy.
Aýyrdy söwer balamdan,
Ýüregimni ýara kyldy...

Ötdi hoş wagt, horram wagtym,
Bozuldy tylladan tagtym.
Ýaňy biten bir daragtym
Hazan bady³ pena kyldy...

¹ *Post* – deri, ham, jeset.

² *Mübtela* – aladaly, başagaý.

³ *Hazan bady* – hazan ýeli.

Şum ajala bolmaz çäre,
Jebrinden galdym bu zara,
Ýüregime saldy ýara,
Garyp jismim eda kyldy.

Indi bir dem kararym ýok,
Bu menzilde durarym ýok,
Bu sözden hiç habarym ýok,
Habarsyz binowa kyldy.

Ýanyp perwana dek her dem,
Ýüregim dolduryp ýüz gam,
Kaddym ham¹, gözlerim pürnem²,
Bu janyma jepa kyldy.

Gamyndan örtenip suzan³,
Çeker men nalaýy-efgan,
Pyrakynda⁴ gözüm girýan,
Neteý, neýleý, geda kyldy...

Magtymguly, çeker perýat,
Meniň ahwalyma heýhat!
Pelekniň elgiden⁵ müň dat,
Meniň bagtym gara kyldy...

¹ *Ham* – egri, bükük.

² *Pürnem* – ýaşdan doly.

³ *Suzan* – ýakyjy, ýandyryjy.

⁴ *Pyrak* – aýrallyk

⁵ *Elgiden* – elinden

Yzlamaýan bolarmy

Bir kákilik aldyrsa türpe balasyn,
Saýraý-saýraý, yzlamaýan bolarmy?
Bir bilbil ýitirse gyzyl lälesin,
Hasratyndan sözlemeýen bolarmy?

Kürresi elinden gitse eşegiň,
Telmirip tört ýana gözlär uşagyn,
Akmaýa aldyrsa elden köşegin,
Bagryn bozup, bozlamaýan bolarmy?

Bala sesin diňlär, asyp gulagyn,
Döke-döke göz ýaşynyň bulagyn,
Ak jeren aldyrsa elden owlagyn,
Mäleý-mäleý, gözlemeýen bolarmy?

Agsagyň elinden alsaň agajyn,
Ýaman derde düşer, tapmaz alajyn,
Bir güýçli duşmana duşsa mekejin,
Jojugyny gizlemeýen bolarmy?

Aýralyga adam ogly neýlesin?
Kim galar, görmeýen ajal hilesin?
Magtymguly, haýwan bilse balasyn,
Ynsan bagryn duzlamaýan bolarmy?¹

¹ «Adam ogly ýyglamaýan bolarmy?» diýen warianty hem bar.

Gelmedi

Göçi-gony bile gitdi Abdylla,
Hemme giden geldi, bular gelmedi.
Mämmetsapa gitdi kömek bermäge,
Uzadanlar geldi, bular gelmedi.

Enesinden aýry ýatmaz oglanlar,
Ýa reb, gören barmy bulardan, iller?
Aýlanar aýlary, dolanar ýyllar,
Aýlar, ýyllar geldi, bular gelmedi.

Hasratdan sagaldy zäher dadanlar,
Hakyn alyp geldi goýun haýdanlar,
Alty aýlyk ýola – Käbe gidenler
Hajy bolup geldi, bular gelmedi.

Ýyrakdan, ýakyndan baryp gelenler,
Barmydyr bulardan görüp-bilenler?
Hindistana bezirgenlik kylanlar,
Malyn satyp geldi, bular gelmedi.

Darydy bir doly, ýolukdy baran,
Birin ýurdy bilen eýledi weýran,
Birisiniň ýary zynda haýran,
Gözleri ýoldadyr, bular gelmedi.

Ýykylanyň bagry ýerden galmazmy?
Hiç baran gelmezmi, aglan—gülmezmi?
Ötenden-geçenden sorsaň, bilmezmi?
Bilinmezler geldi, bular gelmedi.

Magtymguly, derdi goýmaz ýatmaga,
Ugrun bilmez sorap-sorap gitmäge,
Ýerden jogap çykmaz habar tutmaga,
Gören-bilen barmy, bular gelmedi.

Çekem Ýusup diýe-diýe

Men Ýakubam, ah-u zary
Çekem Ýusup diýe-diýe;
Gözlerimden ganly ýaşy
Dökem Ýusup diýe-diýe.

Pelek aglar göz ýaşyma,
Ne söwda saldyň başyma,
Mejnun bolup, dag başyna
Çykam Ýusup diýe-diýe.

Her tarapdan çülke-çülke,
Bulut oýnar, salar kölge,
On iki dag, ýedi jülge
Sökem Ýusup diýe-diýe.

Gitdi Ýusup, gelmez habar,
Aglap turar men her säher,
Gala-gala, şäher-şäher
Sökem Ýusup diýe-diýe.

Hasratyma pelek aglar,
Aşyk boldy tilsiz zaglar,
Perhat kimin beýik daglar
Ýykam Ýusup diýe-diýe.

Öter eýýam döne-döne,
Geçer bu jan ýana-ýana,
Ertir-agşam Aýa, Güne,
Bakam Ýusup diýe-diýe.

Meger Ýusup düşdi çaýa,
Jemalyň diýp bakam Aýa,
Yrak zemin, Kerbelaýa
Bakam Ýusup diýe-diýe.

Ýusup gezer tilden-tile,
Şeýda bolup gülden-güle,
Sorag salyp, ilden-ile
Çykam Ýusup diýe-diýe.

Magtymguly, dost ýüzünden,
Durmaz akar ýaş gözünden,
Bilbil bolup, ýar sözünden
Okam Ýusup diýe-diýe.

Abdylla

Sen gideliň dokuz ýyldyr öteni,
Kaýda watan tutduň, gardaş Abdylla!
Dolanmazmy ynsanyýetiň gideni,
Kaýda watan tutduň, gardaş Abdylla!

Daga arzym aýdyp, tutdum habaryň,
Lal bolupdyr tili, diýmez azaryň,
Ata-enesiz nedir seniň kararyň?
Kaýda watan tutduň, gardaş Abdylla!

Gorky peýdasy ýok gidejek jana,
Ömür ahyr boldy, doldy peýmana,
Ýa-da sen düşdünmi düýpsüz ummana?
Kaýda watan tutduň, gardaş Abdylla?

Üstümize hijran ody sepildi,
Kuwwatym gidipdir, dyzym epildi,
Gan ýyglap, atamyň bili büküldi,
Kaýda watan tutduň, gardaş Abdylla.

Ýüzüm tutup çykdym jandar baryna,
Özüm rowa geldim hijran daryna,
Döze bilmen beýtinleriň zaryna,
Kaýda watan tutduň, gardaş Abdylla.

Ilde-günde ýokdur meniň kararym,
Dert üstüne artdy gaýta azarym,
Ýat boldy watanym, öýüm-öwzarym,
Kaýda watan tutduň, gardaş Abdylla?

Güwş¹ tutar men her diýilen sözlere,
Jepa berdiň hijran bilen bizlere,
Özüm urar boldum oda-közlere,
Kaýda watan tutduň, gardaş Abdylla?

Gülüp-oýnamadyk bile şat bolup,
Başdan gitdiň, bütin bizden ýat bolup,
Magtymguly zar aglapdyr, mat bolup,
Kaýda watan tutduň, gardaş Abdylla?

Çowdurhan üçin

Ahmet patyşadan habar almaga,
Umyt etdi iller Çowdurhan üçin,
Sag baryp, salamat gaýdyp gelmäge,
Oňmady ykballar Çowdurhan üçin.

Ýaplar doňup galdy, ýagyşlar syzman,
Bulut bökelek saldy, bu derde dözmän,
Zemin zaýa boldy, pelekler perman,
Gözde ýaşy siller Çowdurhan üçin.

¹ *Güwş* – gulak

Kaza gahra mündi, perin syndyrsa,
Pelek hyýal etdi, mährin indirse,
Derýa joşa geldi, suwun gandyrsa,
Muştak boldy köller Çowdurhan üçin.

Yzyňda boldular il intizaryň,
Umyt bile gezdi Annahal ýaryň,
Atanazar boldy çekerge zaryň
Gözleý-gözleý ýollar Çowdurhan üçin.

Barsa, paýy belli soltanda, handa,
Iller bilmeý galdy, armany janda,
Kazadyr, kysmatdyr Ýeztde, Kirmanda,
Meger tartdy ganlar Çowdurhan üçin.

Gurralar güň boldy, dallar şum boldy,
Ýaranlar kem boldy, ýollar bim¹ boldy,
Çeşmeler höşk boldy, daşlar gum boldy,
Güwýä² boldy tiller Çowdurhan üçin.

Söýle, Magtymguly, älem bilsinler,
Jaýy jennetdedir, güwä bolsunlar,
«Hak rehmet etsin» diýp, doga kylysynlar
Tamam ulus-iller Çowdurhan üçin.

¹ *Bim* – gorkuly.

² *Güwýä* – saýraýan, gepleýän manysynda.

Geçdi diýdiler

Eý ýaranlar, ýowuz destan tapyldy,
Bir goçak panydan geçdi diýdiler.
Ahyrzaman boldy, aý-gün tutuldy,
Aý-günüň şuglasy ýaşdy diýdiler.

Nägehan ugrady aýrallyk dagy,
Seýdim tarhan çeker derdi pyragy,
Ömrüniň hasyly, otuz çyragy,
Bady-hazan urup öçdi diýdiler.

Gitdi Öwez, geldi ýene köp zatlar,
Pozuldy söhbetler, gam boldy şatlar,
Gardaşlar, syrdaşlar, ýakynlar, ýatlar
Gara geýip, gan ýyglaşdy diýdiler.

Bedew atly, bek kemerli, ýaragly,
Döwleti, zynaty malyna bagly.
Myhmanly bir ärdir, zatly, otagly,
Bir belent ordasy çaşdy diýdiler.

Ýigitlik hasraty başdan ötermiş,
Ogulsyzlyk barça işden betermiş,
Zürýatsyz ýigidiň orny ýitermiş,
Ýurdy ýok, kerweni geçdi diýdiler.

Magtymguly diýr, Türküstan töresi,
Bir goçakdyr ýeriň, suwuň seresi,
Ýygyn görki, ýow gününiň öresi
Üşbu gara ýeri guçdy diýdiler...

Zarlar içinde

Çowdurhan görejim, köňül diregim,
Sen wepat bolup sen zarlar içinde,
Gökleňde pälwanym, ile geregim,
Halky goýup gitdiň narlar içinde.

Gele bilmez idi badyňdan duşman.
Gelen tapdy gitdi zoruňdan puşman,
Goja dagdan bäri, gökleňe aşman,
Bizi goýup gitdiň marlar içinde.

Pelek seniň gül ömrüni soldurdy,
Hazan degdi, now gunçaňy ýoldurdy,
Gara daglar dözmen, serin galdyrdy,
Çeşmim ýaşy duman-garlar içinde.

Magtymguly, hemdem, akyl syrdaşyň,
Tutabilmez özün, döküp göz ýaşyn,
Duman aldy daglar – kemeriň başyn,
Aý-günler batdylar zarlar içinde.

Enelim.com
sahypasynyň
kitaphanasy